ژن

له شیعرو ژیانی مندا

نزار قەببانی

جەمال غەمبار

کردوویەتی بە کوردی

٢٠٠١

تەرجەمەی ئەم کتێبە پێشکەشە :

بە گیانی عاشقانەی "نزار قەببانی" خۆی..

وەرگێڕ

لەبری پێشەکی، چەند پەیڤێکی وەرگێڕ:

زۆربەمان، کەم و زۆر، نزار قەببانی‌ی شاعیر بەهۆی خوێندنەوەی شیعرەکانیەوە دەناسین. کە ناوی ئەم شاعیرە بە یادەوەری‌ی هەر خوێنەرێك لە خوێنەرانی شیعرەکانیدا تێدەپەڕێت، بێ زۆر لەخۆکردن؛ بابەتەکانی عیشقی ژن‌و، خەونە زیندانیکراوەکانی ژن و، مەملەکەتی پڕ لە گاردو پاسەوان و جبەخانەی پیاوان و، قفڵکردنی ئازادی‌ی ژنانی دێتە بەر زەین..

کێ هەیە هەست بە گەرمیی ئەو خوێنە ڕژاوەی جەستەی ژن نەکات کە پەیڤە شیعرییەکانی نزار دەبنە پلۆسك بۆی..؟

کێ هەیە لە پەنجەرەی شیعری نزارەوە گوێی لە زریکەی نیوەشەوانی ئەو کچانە نەبێت کە جەستەیان شین و مۆرو داخ دەکرێت؟

بەکورتی؛ شیعری نزار قەببانی، تەنانەت پەخشان و شێوازەکانی تری نووسینیشی؛ یانی دەستبردن بۆ ئەو شتە حەرامکراوانەی کە لە کۆمەڵگەی داخراوی پڕ لە قەیرانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و فکرییدا، باسکردنیان بە ئاشکرا، نەفرەتی دەسەڵاتەکانی بەرامبەر قسەکەر لە دوایەو هەر لە دەسەڵاتی کلتووری پیاوسالارییەوە تا دەگاتە دەسەڵاتی ئەو دام‌و دەزگایانەی کە پێکهاتەی کۆمەڵ لەسەر هەموو ئاستەکان پێك دەهێنن.

ئەو تێزو بۆچوونانەی نزاری شاعیر لێرەدا بە ڕاشکاوی دەیانخاتە ڕوو، ئەگەرچی زیاتر پەیوەندییان بە ئەزموونی خۆیەوە لە چوارچێوەی کۆمەڵگەی عەرەبیدا هەیە، ئەو کۆمەڵگەیەی کە لە پێکهاتەیدا هەمیشە گوتاری خێڵ و پاوانخوازیی و بیرکردنەوەی نێرینە زاڵ و باوە لە ڕامکردن و جڵەوکردنی سەرجەم مەسەلەکانی ژیان و ئازادی‌ی مرۆڤداو بەتایبەتیش ژن، یاخود ئافرەت.. بەڵام تەرجەمەکردنیم بە کارێکی پێویست زانی، چونکە پێکهاتەی کۆمەڵگەی کوردیش- بەجیاوازی‌ی زمان و خەسڵەت و مێژوویەوە- وەك کۆمەڵگەیەکی ڕۆژهەڵاتیی، بەدەر نییە لە هەمان ئەو مەرجەعیەتەی کە گوتاری خێڵ و سیستمی دامودەزگا کۆمەڵایەتییەکان دەچنە ژێر ڕکێفییەوە.. بگرە لەوەش زیاترو بەحوکمی هەژموونی هەمان ئەو کلتوورەی کە نزار باسی دەکات، بەسەر کۆمەڵگەی کوردیدا، گەلێك لە تێزو بۆچوونەکانی نزار سەبارەت بە ڕەتاندن و میحنەتباری ژن، نزیکن لە خۆشمانەوە..

دەبێ ئاماژەش بۆ ئەوە بکەم کە بەپێی ئازادیی بیروڕا، مەرج نییە من لەگەڵ سەرجەم وردو درشتی راو بۆچوونەکانی نزاردا کۆك بم، بەڵکو وێڕای ئەوەی لە زۆربەیاندا کۆك و تەبام لەگەڵیدا، بەڵام بەرامبەر هەندێکیان سەرنجی خۆم هەیەو، ئەو کۆك نەبوونەش رێگر نەبووە لە بەردەم تەرجەمەو بڵاوکردنەوەی ئەم کتێبەدا، چونکە ئێمە هەمیشە پێویستمان بە دیالۆگ و جیاگەرایی‌و فرەڕایی هەیە..

ئەوەی سەرنجی راکێشاوم، نزار قەببانی زۆر راشکاوانە رایەکانی خۆی وتوەو بێ سڵەمینەوە لە هەر جۆرە سانسۆرێك قسەکانی خۆی کردووە تەنانەت ئەگەر وەك ئینتیمای نەتەوایەتی وەك شاعیرێکی عەرەبیش، لەسەری کەوتبێت. بەر لە خوێندنەوەی کتێبەکەش پێم باشە سەرنجی خوێندەوارانی بەڕێزم بۆ ئەم چەند خاڵە رابکێشم

١-ئەوەندەی چوارچێوەی فکری و تێڕوانینی واقیعیانەی نزار رێگەیان دابێت و بێئەوەی قسەکانی ئەو بشێوێنم، هەوڵم داوە ئەم تەرجەمەیە، تەرجەمەیەکی حەرفیی نەبێت، سەرەڕاش هەردوو وشەی (ژن-ئافرەت)م بەپێی پێویست بەکارهێناوە

٢-نزار لە کتێبەکەیدا، هیچ ئاماژەیەکی بۆ ناوی ئەو کەناڵانەی میدیا نەکردووە کە ئەم قسەو باسانەیان لەگەڵدا وروژاندووە. جگە لەوەش ریزبەندیی و ژمارەدانان بۆ هەر پرسیارو وەڵامێك، خۆی چۆن دایناون، وەك خۆیانم گواستۆتەوە

٣-کتێبەکە، دوو بەشە؛ بەشێکیان پرسیارو وەڵامەو، بەشەکەی تریشیان هەڤپەیڤینێکە لەنێوان نزارو محی الدین صبحی‌ی رەخنەگردا

دواجار، نزار قەببانی، سەرەڕای ئەو خەمە جوانانەی لێرەدا هەڵی رشتوون.. شاعیرێکی بەختەوەر بوو. چونکە هیچ نەبێت گوێی لێدەگیراو، لەهەر شوێنێك بیویستایە ئازادانە قسەی خۆی دەکردو، ئازادانەش سەفەری بەناو شیعرو وشەو نیشتماندا دەکرد..

هیوادارم ئەم تەرجەمەیە سوودو چێژی خۆی هەبێت..

جەمال غەمبار
کۆتاییەکانی دێسەمبەری/ ٢٠٠٠
دیمەشق/ سوریا

ئەم کتێبە:

دوای چل ساڵ گەڕان بە هەرێمەکانی شیعرو ژندا، هەست دەکەم وێنەی من لای خەڵکی، هێشتاکە وێنەیەکی ساف و روون نییەو، شێواوەو رەنگەکانی بەیەکدا چوون..

بۆیە هەندێ کەس، روخسارم لەلایەنە رۆشنەکەیەوە دەبینن و پێی ئاسوودە دەبن و، هەندێکی تریش لایەنە تاریکەکەی روخسارم چاو دەکەن و، سەرئەنجام سڵی لێدەکەنەوە.

سەبارەت بە بیرو بۆچوونەکانیشم؛ ئەوا لە پرۆژەی ئەو بڕیارانە دەچن کە دەخرێنە بەردەم ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتیی‌و، ئەگەرچی‌زۆر جاران دەنگ و رای هەژارو چەوساوەو قوربانییانی زەبرو زەنگ بە ژن و پیاوەوەو، هەروەها دەنگی ژنانی زیندە بەچاڵکراوی دنیای سێیان

بەدەست هیناوە.. کەچی ئەو زۆرەها جارە، سەرجەمی ئەو پرۆژانە بوونەتە قوربانیی ڤیتۆی ئەمریکی.

ئەز، سەرەرای ئەوەی بەوە وەسف دەکریم، کە شاعیریکم لە کەنداوەوە بۆ ئۆقیانووس (من المحیط الی الخلیج) ناسراو و پر بەرهەمم.. هاوزەمان، ئەو شاعیرەشم کە لە کەنداوەوە بۆ ئۆقیانووس، بەزرترین کیوی خەمم بە کۆلەوەیە..

هەست دەکەم هیشتاکە کەسانیک هەن بەهەلە دەمخویننەوە.. یان کەسانیک بەهەلە لیم تیدەگەن.. یاخود هەن بەهەلە سەرم دەبرن.. من ئەوە دەزانم کە هەلبژاردنی "ژن" وەك بابەتیکی سەرەکیی نووسین، هەلبژاردنیکی قورسەو، ئاخاوتن لە بارەیەوە ئاخاوتنە لە بارەی حەرامکراوەکانەوەو، ئەو کەسەشی دەستی ژنیك دەگریت وەك ئەوە وایە پشکۆیەکی داگیرساوی گرتبیتە دەست..

ئەوەش دەزانم کە تیوەگلان لە پەیوەندییەك لەگەڵ ژنیکی جواندا لەم نیشتمانەی مندا وەك تیوەگلان وایە لە تاوانی قاچاخچیتی، یاخود تاوانی هەلکوتانە سەر بانکیك بەمەبەستی تالانکردنی..!

کەواتە، هەموو شاعیران هەمان موعاناتیان هەبیت کە من هەمە.. یان (بەتەنێ من ئەو عاشقەم، بۆ ئەوەی هەرچی سزاکانی ئەوین هەیە، لەکۆلی ئەز بنریت؟..).

بیگومان، ئەز ناخوازم کە وینەکەم، بە چەشنی وینەی هەلواسراوی سەرەك‌و پادشاکان لە فەرمانگەکانی حکومەت و، هیی ناو پوولەکانی پۆستە، ببیتە وینەیەکی

(تاقانە).. ئەمە خواستێکە، دژی شیعرو، دژی شاعیریشە.. هەموو داخوازیی من ئەوەیە کە وێنەی شاعیر نەکرێتە پێخۆری بەدحاڵیی بوون و، شێواندنی بە ئەنقەست. ئەم کتێبەش، کە هەندێ هەڤپەیڤینی ڕۆژنامەوانیی و تەلەفزیۆنیی خۆمم سەبارەت بە مەسەلەی ژن تێدا کۆکردۆتەوە، هەوڵدانێکە بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو وێناکردنە کۆنەی کە لە یادەوەریی خەڵکدا لە بارەی منەوە چەسپاوەو، گۆڕینی ئەو وێناکردنەیە بە وێناکردنێکی زیاتر مۆدێرن و، زیاتر ئینسانیی.

بەیروت ١٩٨١/٩/١٥

نزار قەببانی

***نزار قەببانی، لە پێناوی ژندا چیت کردووە؟**

-جا چییم نەکردووە لە پێناویدا؟

چل ساڵە ئەز (ژن)م بەشان هەڵگرتووەو، هەر لە کەنداوەوە تا ئۆقیانوس، بە برژانگەکانم ڕێ دەکەم و سەفەری پێدەکەم.. لەو سەفەرەدا، ژن لەسەر هەر تۆپەڵە لمێك خەوتبێت، لە جێیدا دارخورمایە پەلوپۆی هاویشتووەو، چاوەی ئاوێك هەڵقوڵیوە..

هەر کەسێك، لە شەقامی شارە عەرەبییەکاندا، ئەوی لەگەڵ مندا چاوکردبێت.. وای زانیوە گوڵەباخێك دەبینێت.. هەر حوکمڕانێکی عەرەبیش، ژنی لە تەنیشتمەوە بەدەی کردبێت، داوای لێکردووم کە پێی بفرۆشم.. زێڕی زۆرو کۆشکی گەورەو پۆشاکی حەریری خستۆتە بەردەستم.. کاتێکیش پۆزشم بۆ هێناوەتەوە لەوەی مێینەکەمی پێ

نافرۆشم، فەرمانی داوە سەری خۆم و سەری خۆشەویستەکەشم بەتۆمەتی دەست تێکەڵاوکردنم لەگەڵ ئیمپریالیستەکان و، تۆمەتی دڵداریکردن بێ وەرگرتنی مۆڵەتی وەزارەتی ناوخۆ، بپەڕێنن.

دەپرسیت: چیم لە پێناوی (ژن)دا کردووە؟

ئەز پارێزەری ژن بووم لە دژی شەیتان..

بە کۆمەڵ دەعوای جەزاییم لە دژی پیاوانی عەرەب تۆمارکردووە، بە تاوانی ترساندنی ژن و، بێدەنگ کردنی و، کڕین و فرۆشتنی و، زەلیلکردن و ڕەتاندنەوەی و، تالانکردنی سەروەتی جەستەو عەقڵی.. وەك چۆن ئینگلیزەکان موستەعمەرەکانی ئەفریقایایان تالان دەکرد.

چل ساڵە، جێگەی ئەز دادگاکانەو، (لائیحە) پیشکەش دەکەم و، دەچمە (مورافەعات)ەوەو، داوای هێنانی شایەت دەکەم و، ئەو ئامێرانەی تاوانەکانیان پێ ئەنجام دراوەو کراسی ژنە غەدر لێکراوەکان دەخەمە بەردەمی دەستەی دادوەران..

بەڵام (پیاوی سپی).. هەمیشە بێتاوانیی خۆی نیشانداوەو نکوڵی لە ئەنجامدانی تاوانەکەی کردووە..

چیم کردووە لە پێناوی ژندا؟

دەشێت گرنگترین ئەو دەستکەوتانەی کە هێناومەتە دی، من بووم ناوی (ژن)م لە لیستی خواردەمەنی هێنایە دەرێ و.. لە لیستی گوڵەکاندا دامنا..

ناوی (ژن)م لە لیستی زەوی و زارو موڵك و سامان و پارەدا سڕییەوەو، خستمە لیستی ئەو کتێبانەی دەخوێنرێنەوە.. جەستەی (ژن)م لە ناو لیستی ئەو بەرخۆڵانەی چاوەڕوانی سەربڕین دەکەن و، ئەو گۆلکانەی چاوەڕێی پێست گۆڕین دەکەن، سڕییەوەو خستمە ناو لیستی ئەو مۆزەخانانەی کە سەردان دەکرێن و، ئەو سیمفۆنیایانەی گوێیان لێ دەگیرێت.. ئەز بووم، مەمکەکانی (ژن)م کە بە درێژایی مێژوو بە بارمتە گیرابوون، وەك جووتێ کۆتر رەهای ئەو ئاسمانە کرد کە راوە مەمکی سپی ی، پیشەیەتی..

(ژن)م وەك گوڵە مینایەکی سپی لە سنگ و بەرۆکی خۆم داو، بەو گوڵە مینایەوەو، بەسەر پشتی ئەسپێکی سپییەوە، خۆم بەو شارە عەرەبییانەدا کرد کە بە نهێنی عیشق دەکەن..

ئەو شارانەی دەترسن لەوەی تەوقە لەگەڵ ژنێکدا بکەن، نەبادا دەستنوێژەکانیان بشکێت..

هەر لەبەر ئەوەش بوو، شاوری پۆلیسەکان کەوتنە دوومو، دواتر وێنەکەمیان بەسەر دیواری شەقامەکان و بەقەدی درەختەکانەوەو هەڵواسی و، خەڵاتێکی گەورەشیان بۆ هەر کەسێك دانا کە سەری خۆم، یان سەری یەکێك لە دیوانە شیعرییەکانمیان بۆ ببات..

بە کورتی، من بووم (مێژووی ژنان)م نووسیەوە، یان لانی کەم هەوڵمدا بینووسمەوە..

ژنان بۆ؟

بۆچی ئەم پانتاییە گەورەیەم لەکاتی خۆم و.. لە تەمەنم و.. لە دیوانەکانم بەخشییە ژن؟

بۆچی کاتی خۆم لەگەڵ ژندا بەفیڕۆ ئەدەم و.. بۆچی دەچمە ناو دالآنە لەولەبییەکانیەوەو، مەرەکەبم لە گردو کۆو نوسینەوەی وردەکارییەکانیدا بەکار دەبەم؟

ئەی ئەگەر کاتی خۆم لە پەیبردن بە ژندا بەفیڕۆ نەدەم، چما لە پەیبردن بە پیاو بەفیڕۆ بدەم؟

پیاو بەو پێکهاتەیەی کە هەیەتی، مەخلوقێکی ناشیعرییە.. پیاو؛ وشك و.. ناسازو.. سیما قورسە.. پیاو؛ هەر کە قۆناغی زانکۆی تەواو کرد، ئیتر پەیوەستیی خۆی بە شیعرەوە دەپچڕێنێ و.. جگە لەو رۆژنامەیەی کە بەدڵی خۆیەتی‌و، جگە لە خشتەو لیستی نرخەکانی (بۆرسە).. هیچی تر ناخوێنێتەوە..

پیاو ناچێتە کتێبخانەیەك بۆ ئەوەی دیوانە شیعرێك بکڕێت.. ناشچێتە دوکانی گوڵفرۆشێك بۆ ئەوەی گولیك بکریت..

کەچی ژن، هەتا دوا چرکەی ژیانی خۆی، لە بەردەم عاتیفەی جوان و.. وشەی جواندا دەتویتەوە..

پیاو، بەددانەکانی قەسیدە دەخوات..

کەچی ژن بەشەوقەوە نۆشی دەکات و، چاوانی پێ دەرێژیت و.. چەشنی ئەلقەی زمروت دەیکاتە گویچکەکانی..

ئەی گەشتەکەت لەگەڵ ژندا.. بەرەو کوییە؟

—دەریاوانی بە ئەزموون ناپرسیت (بەرەو کوێ)..

دەریاوانی بە ئەزموون، ئاسۆو.. شینایی دەریاو.. ماسیو.. سەدەف و.. شینکە بەردەکانی ناو دەریاو.. باڵندەکانی نەورەس و.. نادیار (مجهول) دەکاتە پیخۆری خۆی..

ئەزیش لەگەڵ (ژن)دا، دەریاوانیکم بایەخ نادەمە ئەو بەندەرانەی هاتوونەتە بەردەم گەشتە دەریاییەکەم، بەقەد ئەوەی بایەخ ئەدەمە ئەو بەندەرانەی کە هیشتاکە دەرنەکەوتوون..

ئەوانەشی ئەم پرسیارە دەکەن، وینای (ژن) وەها دەکەن ئەو چەمە.. یان ئەو جۆگە بچکۆلەیەیە، دەکرێ لە ماوەی پینج دەقیقەدا ئەمبەر بۆ ئەوبەری ببریت.. بێ ئەوەی بزانن ژن؛ بەرینترین و قوولترین و ترسناکترین دەریاکانە..

بیرۆکەی تۆبەکردنم لە شیعری ژن ئامیزی خۆم، کاری نەکردەیەو، هەروەها بیرۆکەی وازهینانم لە دەریاوانیی نیو زەریا قوولەکان، بیرۆکەیەکی ترسنۆکانەو بێ‌مانایە..

ئەز، پەرەی ناسنامەکەم لەت و پەت ناکەم و.. ناشبمە ئوتوبوسێك بۆ کارکردن لە کۆمپیانیایەکی هاوبەشی گواستنەوەدا..

هەرگیز دارستانی خۆشەویستی جێ ناهیلم.. وەلێ هەوڵ ئەدەم درەختی سەیرو تازەی تیدا بروینم.،. شەتڵ و تۆوی جیا لەوانەی ئیستای بۆ بهینم و، دەیان ریگەی تازەی بچووك بچووکی تیدا رابکیشم و.. دەیان بیری ئاوی تیدا لیبدەم، بۆ ئەوەی ئەم دارستانی خۆشەویستییە ببیتە دارستانیکی نموونەیی..

سەبارەت بە (ژن)یش، ئەوە هەرگیز نامەویت پەیماننامەی ئەوەی لەگەلدا مۆربکەم کە رۆژێ لە رۆژان پەیوەندی لەگەلدا بپچرینم.. چونکە پەیوەندیی پچراندن لەگەڵ (ژن)دا، مانای پچراندنی پەیوەندییە لەگەڵ شیعرو، لەگەڵ ژیانیشدا..

پاشان کێ دەلیت (ژن) دەیەویت پەیماننامەیەکی لەوجۆرە کە دەبیتە مایەی زەلیلکردنی میینەتیی خۆی، ئیمزا بکات..

ئەرکی بنەرەتیی میینەتیی؛ گردوکۆپیکردن و یەك پیگرتن و لەئامیزگرتنە.. نەکەی باوەر بەوە بکەیت کە ژنیك بە جددی بیر لەوە بکاتەوە سەرپیچیی یاسا سەرمەدییەکانی میینەتی بکات.. چونکە لەم جۆرە حالەتەدا، ئەو ژنە بەیاخی و پیلانگیری دژ بە رەگەزی خۆی لە قەلەم ئەدریت..

من، هەرگیز کەنارەکانی (ژن)م جێ نەهیشتووە، تاکو بگەریمەوە بۆ لای..!

کێ هەیە لمی گەرم و، سەدەفەکان و، گژوگیاکانی دەریاو، سیمفۆنیای شەپۆل و با، جێ بهیلیت و، شوینی نیشتەجیبوونیشی بگۆریت؟

پاشان چ مانایەك لەوەدایە نووسەر، ژن ئەفەرۆز بکات..؟ ئەگەر وای کرد، مانای وایە لیدانی دڵ و سووری خوینەکەی خۆی ئەفەرۆز دەکات و، دەچیتە خانەی بەردبوون و مەرگەوە..

کەسیك ژن ئەفەرۆز دەکات کە خۆی بووبیتە بزمارێ.. یان هۆمۆسیکسوالیك.. کەسیکیش، ژن ئەفەرۆزی دەکات کە خوینبەرەکانی وشك هەلاتبن و، شیوەی ژیشکیشی گرتبیت..

نووسەر، ئەوکاتە بەشەنگ و شۆخیی دەمینیتەوە کە لە سایەی ژنداو لەژیر چەتری پاراستنی ئەودا بیت.. کاتیکیش (ژن) دەستبەرداری پیاو دەبیت، ئەوکات، تەمەنی پیاو لەیەك سالدا، هەزار ساڵ بەرەو پیریی هەلدەکشیت و، بەچەشنی فیلی ئەفریقیی، لەتاو بیزاریی و، جەستەو سیما قورسیی، خۆی دەکوژیت..

ئیوە بۆچی نووسین لە بارەی (ژن)ەوە بەکاریکی ناوزرین دەزانن؟ یان ئەگەر شاعیریك عیشق بنوسیتەوە، بە گومرای لە قەلەم ئەدەن و دەلین پیویستی بە کەسیك بیت چارەسەری بکات؟

ریم بدە پیتان بلیم؛ کۆمەلی عەرەب خۆی شیتە، چونکە ناتوانیت عاشق بیت و، ناشزانیت عاشق بیت..

هەروەها ریم بدەن پیتان بلیم، گەلان، ئەوکاتە پێ دەنینە چەرخی دارمانەوە کە توانای عیشق و پەیوەندیی گرتنی بەردەوامی ئینسانیی لەدەست ئەدەن.. پاشان ریم بدەن پیتان بلیم، ئەو نیشتمانەی کە بەر هەمان دەستووری دەست بەسەردا گرتنی پارەی ساختەو جگەرەی قاچاخ و حەشیشەو تلیاك؛ دەست بەسەر قەسیدەکانی خۆشەویستیدا دەگرێ.. ئەوە نیشتمانیکە شایانی ئەوەیە گریانت بۆ کلۆلییەکەی بیت!

***نازناوی "شاعیری ژن" یان بەسەردا بریویت.. ئەم نازناوە مانای چیی دەگەیەنیت؟**

-چ مانایەك ناگەیەنیت..

ئەوە (لەزگەیەکی پزیشکیی) بوو، رۆژیك لە رۆژان، رۆژنامەگەریی خستیانە سەر پیستەکەم و، هەتا ئیستاش بەدەست ئاسەواری شین هەلگەراوی ئەو لەزگەیەوە دەنالینم..

راستە ناوبانگ دەرکردن بەدەولەمەندیی باشترە لەناوبانگ دەرکردن بەهەژاری و.. ئەوەی بە کۆلۆنیا خۆی دەشوات بەختەوەرترە لەوەی کە بە سرکە خۆی دەشوات و.. نووستن لەسەر پیخەفیك کە لە پەری چۆلەکە بیت، جیا لە نووستن لەسەر تەختیکی بزمار ریژو.. پشیلەش هەروەك دەلین- لە ئاهەنگی زەماوەند هەلنایەت.. هەموو ئەمانە راستن.. بەڵام ئەوەش راستە کە ئەگەر ئەگریجەکانی ژن زیاد لە پیوست لەمل بئالین، ئەوا شیوەی پەتی سیدارە وەردەگرن..

ئەز شاعیری پیاوو.. ژن و.. سەرجەم پەیوەندییە مرۆییەکانم.. هەروەها -لەگەڵ ئەوپەری خۆشەویستیمدا بۆ ژن- ئەز نامەویت بەم شیوە شیتانەیە بخنکینم و.. قەبولم نییە بەتەنێ لەناو جەستەی ژندا- نیشتەجیکردنی زۆرەملی (الإقامة الجبرية)-م بەسەردا بسەپینریت..

خواستی من ئەوەیە کە لە جەستەی هەموو دنیادا بم..

***ئەو (ژن)ە کییە کە ئامادەبوونی خۆی بەسەر شاعیردا دەسەپینێ؟**

-ئەو (ژن)ەی کە ئامادەبوونی خۆی بەسەر شاعیردا دەسەپینێ، ئەو ژنەیە کە جاریکی تر (هەلی بشیلیتەوە) و هەموو میژووی بسریتەوە، بۆ ئەوەی سەرلەنوێ ئەو میژووە بنووسیتەوە.

ئەو ژنەیە کە زەمەنی تایبەتیی پیاو دەسریتەوەو دەیخاتە ناو زەمەنی خۆیەوە..

ئەو ژنەیە کە بە ئامادەبوونی ئەو، زەمانیش ئامادە دەبیت بە رۆیشتنیشی، زەمانیش دەروات..

ئەو ژنەی، وەك چۆن پشیلەیەکی میینە گەمە بە شلیلەیەکی خوری دەکات، ئەویش ئاوا گەمە بە کات دەکات و رۆژی شەممە دەکاتە یەکشەممە.. هەینیش بە پینج شەممەو.. بەلینیکت لە مانگی ئۆکتۆبەردا ئەداتێ، کەچی لە مانگی (جەمادی یەکەمدا) دیتە ژوانت..

ئەو ژنەیە کە سیستمی کۆمەلەی خۆر دەگۆریت و.. لە سۆنگەی ئەوەشەوە ئەستیرەیەك بە فەرمانی ئەو نەبیت هەلنایەت و، لە نیوان هەردوو مەمکی ئەویشدا نەبیت؛ ئاوا نابیت..

ئەو ژنەی کە شەهوەتی نووسینمان دادەگیرسینیت و، قەسیدەمان پێ دەخاتەوە، وەك چۆن ئیمە منداڵ بەو دەخەینەوە.

ئەو ژنەی ئامادەبوونی خۆی دەسەپێنیت، ژنێکە سەر بەگۆبەند.. بروسکەژن.. ژنی– بوومەلەرزەیە.. ژنی– تۆفانە.. ژنی– پرسیارە.. ئەو ژنەیە، کە نازانیت لەکوێ‌و، بۆ کوێ‌و، کەی‌و، بۆچی لەگەلیدایت؟

ئەو سمۆرەیەیە کە لەسەر ڕەفەکانی کتێبخانەو.. ناو سەرچەفەکانی پیخەف و.. گولدانەکاندا وازی دەکات و.. وەك چۆن خرمە بەدەنکە بوندوقیکەوە دەکات، ئاواش خرمە خرم بە پەنجەو کاغەزەکانی شاعیرەوە دەکات.. ئەو ژنەیە کە ئەبجەدییەت لیك هەلدەوەشێنیتەوەو.. شاعیر هان ئەدات کە بە تەنها لە پیناوی ئەودا، زمانیکی تر بخولقینیت..

ئەو ژنەیە، کە سەرت دەبریت، وا دەکات چیژ لە تامی خوینە گەرمەکەی خۆت وەربگریت و.. کە لە نیو باسکەکانی خۆیدا دەتنیژیت، بۆ بەیانی دەبیتە گولە گەنمیك..

ئەو ژنەیە کە ناونیشانی هەرچی ژنی تر هەیە دەیسریتەوەو، سەرجەمیان وەك پروپاگەندەیەك لیدەکات..

ئەو ژنەیە، دیوانەکانم ریك دەخات و، وەها مامەلەم لەگەلدا دەکات کە مندالیکی تەمەن دوو مانگانەم و.. هەروەها ئەو ژنەیە، قەلەمی رەنگاورەنگم ئەداتێ بۆ ئەوەی رەسم بکەم و. فرۆکەی کاغەزیم بۆ دروست دەکات بۆ ئەوەی پیی بفرم..

دواجار، ئەو ژنەیە دەستی خۆیم ئەداتێ تا لەسەری بنووسم و، قژیم پیدەبەخشیت تاکو خۆمی پێ داپۆشم..

***لەو بروایەدای کە بوونی ژن لە شیعرەکانتدا، هۆیەك بووە بۆ ناوو شۆرەتت؟**

–بە پیچەوانەوە.. من لەو بروایەدام کە شیعری من بۆتە هۆیەك لە ناوبانگ دەرکردنی ژن دا.. (بوسەینە)، بە بێ شیعری (جمیل)، کچە دەشتەکییەکی زۆر نەناسراو بووە.. (لەیلای عامریە) بە بێ شیعری (قەیس) کچیك بووە کەس نەیناسیوە.. (ئیلزا تریولی).. بە بێ شیعری ئاراگۆن.. ژنیکی فەرەنسی بووە وەك هەزاران ژنە فەرەنسیی تر کە رۆژانە لە شەقامەکانی شانزیلیزێ و مۆنمارتەرو بۆلڤارسان میشال دەپەرنەوە.. ئەوکاتەشی ئاراگۆن، (چاوەکانی ئیلزا)ی نووسی.. ئیتر چاوەکانی ئیلزا ئەو رەهەندە شیعرییەیان وەرگرت کە پیشتر نەیانبوو..

سەرەراش، ئامادەبوونیکی وای بەخشییە ئیلزا کە لە میژووی ژنانی بهینیتە دەرەوەو، بیخاتە ناو میژووی ئەدەبەوە..

خەتەرناکیی شیعر ئالیرەدا حەشار دراوە.. بۆیە کاتیك شیعر بەر شتەکان دەکەویت، گەوهەر و پیکهاتەیان دەگۆرینو.. کاتیکیش شیعر بەر ژن دەکەویت، سەراپای ناوونیشان و رەگەزنامەیان دەسریتەوەو دەیکاتە ژنیك لە رەهابووندا..

حەقیقەتی ژن، چەندە فرە بن، هەریەك حەقیقەتە.. بە مانای ئەوەی کاتیك من لە بارەی ژنیکی دیاریکراوەوە دەنوسم، هاوزەمان لە بارەی هەموو ژنانی دنیاوە دەنووسم..

***ژن، ناونیشانی خەونی عەرەبییە، هەروەك چۆن ئەو دیوارەشە کە سەرجەم دیاردەکانی دواکەوتنی عەرەب لە شێوەی زنجیرەیەك تراژیدیای چەوساندنەوەی یەك لەدوای یەکدا، شانیان داداوەتە سەری.. لیرەوە، گەلی تۆمەت دراونەتە پاڵ هەلویستی نزار قەببانی شاعیر سەبارەت بە ژن.. هەلویستی تۆ بە دیاریکراوی، لە کویدایەو.. ئەی پیگەی ژن لەکوێی تۆوەیە؟**

–هیچ رۆژیك، ژن خەونی پیاوی عەرەب نەبووە، بەلام هەموو رۆژیك ژن، بە بارمتە گیراو و ئاژەلی بەردەستی پیاوی عەرەب بووەو، ئەو مەزرەعەیە بووە کە خواستە میژووییە دەرەبەگیتییەکەی خۆی لەناودا پیادە کردووە. ئەگەر ژن خەونیکی عەرەب بوایە، ئەوا کۆمەلگەی عەرەبیش باخچە دەبوو.. مانگ و فوارەی ئاو دەبوو.. ئەوساکەش بوونی من، یاخود بوونی کتیبەکانی شیعر، چ پیویست نەدەبوون.. چونکە ئەوێ دەمێ هەموو پیاوان دەبوونە شاعیرو بە زمانی کۆتران لەگەڵ ژندا ئەدوان و.. گولە وەنەوشەیان دەرخوارد ئەدان و، بازنگەکانی خۆریان لە مەچەك دەکردن.. بەلام پیاوی عەرەب سەروساختی لەگەڵ خەوندا نییەو.. ناتوانیت لە پەیوەندی خۆی لەگەڵ مییینەدا ببیتە شاعیر.. رەگ ریشەی قەبیلەگەریتی و دەرەبەگایەتیی پیاوی عەرەب، ئەوەی بەسەردا سەپاندووە کە مامەلەکردنی لەگەڵ ژندا، چەشنی مامەلەکردنی بیت لەگەڵ زەوی‌و زارو، تۆوی چاندن و، سامانی ئاژەلی وەك ئەسپ و باڵندەو کەرویشکەکان.. ناشزانم بۆچی هەندیك جار ئەو هەستە دام

دەگریت کە پەیوەندیی نیوان پیاوی عەرەب و ژنی عەرەب (پەیوەندی زەوی و مولکە) و هەمان ئەو ریساو پەیوەندییانەی بەسەردا دەچەسپیت کە لە مامەلەی کرین و فرۆشتنی زەوی و مولکدا هەن، وەك: بینین (المعانیة) و پارەدان و بە مولك کردن (الاستملاك).

پیاوەتیی، هەروەك کۆمەلی پیاوسالاریی ئیمە وای تیدەگات بریتییە لە شکاندن و، سەرکوتکردن و، سرینەوەی ئیرادەی مییینە.. هەموو سیستەمەکانیش وەك یەك وان، لە سیستمی باوکسالارییەوە بۆ سیستمی میردسالاریی، ژن لە زیندانیکەوە دەگۆزیریتەوە بۆ زیندانیکی تر.. لە پیاویکی پۆلیسی نهینیی لیکۆلینەوەوە دەگویزیتەوە لای یەکیکی تری هاوچەشن..

سەرکۆنەشم مەکەن گەر بلیم، زۆربەی پیاونمان لە پەیوەندییان لەگەڵ ژناندا وەك پۆلیسی نهینیی لیکۆلینەوەن..

نەکەن فریو بە تویکلی دەرەوەی ئەو پیاوە عەرەبە بخۆن کە لە ئەوروپاوە دەگەریتەوەو جانتایەکی سامسۆنایتی پییەو سێ کتیب و چەند گۆڤاریکی تیدایە.. ئەویش هەمان پۆلیسی نهینیی لیکۆلینەوەیە، بەلام لە بەرگی رۆشنبیریکدا..

سەبارەت بە من، وەك شاعیریك لە گۆبەندی ژنەوە تیوە گلاوەو لە تەکیا گەیشتۆتە خالی نەگەرانەوە، ناتوانم ئەوە بلیم کە ئەز پیاویکی عەرەب نیم.. منیش زەرەیەك لمی ئەو

سەحرایانەم کە تینویتی و خەمەکانی خۆیان بەکیش دەکەن.. بەڵام خۆ لانی کەم، ئەز پۆلیسیکی نهینیی لیکۆلینەوە نەبووم و، بەبێ دادگایی چ ژنیکم نە ئاخنیوەتە زیندانەکانمەوە..

دۆسیەی شیعرییم بە دریژایی سی ساڵ، سیخناخ بووە بە هەموو جۆرەکانی کیشەی ژنان.. ئەم (دۆسیە)یەش وەنەبیت دۆسیەیەکی نهینی بیت.. بەلکو دۆسیەیەکە لە شیوەی چەندین دیوانە شیعردا چاپ و پەخش و دابەشکراوەو لەبەر دەستی سەرجەم شایەت و سویندخۆرەکاندایە..[1]

ئەوەی لە بارەی ژنەوە نووسیومە، وەنەبێ شتیکی داهینراو یاخود دانراو بیت، بەلکو هەروەك زاراوە سەربازییەکە دەلیت، بریتییە لە موعاناتیکی (مەیدانیی)..

ژنانیش، وەك پیاوان، هەر هەموویان قەددیس و.. نەرم و نیان و.. قوربانیی نین.. چونکە قوربانیی، رەگەز ناناسیت.. دەشیت ئەو قوربانییە ژنیکی ناسك و روون بیت چەشنی فرمیسکەکانی کریستاڵ، دەشکرێ ئەو قوربانییە پیاویکی سمیلدارو بازوو ئەستوور بیت و دەمانچەشی هەلگرتبیت.. ژنان ئەو دنیایەن، تیایدا سپی و، رەش و، سوورو، خۆلەمیشی هەیەو.. تیایدا کۆترە ژن و.. پشیلە ژن و.. ناسکە ژنیش هەیە.. هەروەها ژنی شەرانگیزیشی تیدایە.. لەو دنیایەدا ژنی وای تیدایە؛ شیعر لە چاوانی دەباریت و،

[1] لیرەدا نزار مەبەستی لە سویند خۆرەکان، -هیئة المحلفین-ی دادگایە- وەرگیر.

ژنیشیی تیدایە کە چاوانی نە شیعرو، نە پەخشانیشیان لی ناباریت.. بۆیە دۆسیەی شیعری من، لەگەڵ ژناندا، دۆسیەیەکی ئەستوورەو، تیایدا تۆمەتەکانیش زۆرو زەوەندن؟.. جاری وا هەبووە قەسوەتم بەرامبەر ژن نووانددووەو، جاریش هەبووە ئەو قەسوەتی بەرامبەر من نواندووە.. بەڵام بەشیوەیەکی گشتی شەری ئەز لەگەڵ ژندا، شەریکی عادیلانە جوان بووە.. سەرەرای ناکۆکیەکانم لەگەڵ هەندیك لە ژنان زۆربەی ناکۆکییەکانیش لەسەر خوانی شیعر بەرپا بوون- بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ژن، هەر هاوریم بووەو، کیشەکەیم بە کیشەی خۆم زانیوەو.. لەبەردەم هەموو دادگاکانی- بەدائەو ئیستیئناف و تەمیز-دا، پاریزەری ژن بووم..[2]

ئەز، هەتا مردن خۆم بە لیپرسراو دەزانم بەرامبەر کیشەی ژن.. بەڵام پیویستە ژنیش بەرپرس بیت بەرامبەر خۆی.. چونکە شەر شەری خۆیەتی‌و، ناتوانیت لەرێی بەکریگرتنی سەربازی ئینکیشارییەوە کە لە جیاتی خۆی شەری بۆ بکەن، جەنگ بباتەوە.. ژن بۆی ناکریت بەهۆی وەکالەت یان نماینده یی کەسیکی تر بۆی، یان بە پسوولەیەکەی پەسەندکراوی لای دادنووس (کاتب العدل)، هیچ جەنگیك بباتەوە

ژن، ئەگەر سڵ لەوە بکاتەوە کە کراسە سپییە ئاودامانەکەی

[2] ناوی دادگاکان وەك خۆیان دانراون، چونکە لە زمانی کوردیدا و تاکو ئیستا ناویکی شایستەیان بۆ نەبینراوەتەوە- وەرگیر.

بەرپرژەی شەپۆلەکانی ئاو دەکەویت، ئەوا بۆی نالویت لە دەریا نزیك ببیتەوە.. بۆیە ئەوکاتەی ژن لە کەناری دەریادا بە دەم چاوەروانیی پۆلیسی فراکەوتن یاخود پۆلیسی ئیشکگری کەنارەکانەوە رادەوەستیت.. ئەو راوەستانی چاوەروانییە بە فریای ناکەویت و، چ هەوالیکی نویّی لە بارەی رەشەباو زریانەکانی دەریاوە پیّ نابەخشیت. ئازادی، بریتیە لە بەرپرسیاریتی و موعانات و هەلمەتبردن و.. پیویستە ژنی عەرەب پشت بە هیزە خودییەکانی خۆیو بە ستراتیژە تایبەتییەکەی خۆی ببەستیت، نەك پشت بەستوو بیت بە سەربازی بەکریگیراوو تیمەکانی بیگانە کە عادەتە لە نیرینە پیك دین..

سەبارەت بە ئاهەنگی رۆژی جیهانیی ژنانیش، جگە لەوەی ئاهەنگیکی کۆکتیلەو دوای تەواوبوونی ئاهەنگەکە، داوەتکراوان، پیاو لەگەلّ پیاوداو، ژنیش لەگەلّ ژندا، چۆن داوەتکراون.. هەر بەوجۆرەش ئاهەنگەکە جیّدیلن.. چ شتیکی تر نییە..

***ئەو ژنانەی لە قەسیدەکانتدا قسە دەکەن و دەبزوین و عیشق دەکەن، ئایا ژنانی راستەقینەن.. یاخود لە خولقاندنیاندا فانتازیای شیعریی رۆلی سەرۆکی دەبینیت..؟ بەدەربرینیکی تر، ئایا ئەوانە وینەی لە بەرگیراوەی راستەقینەی واقیعی عاتیفیی و جنسیی عەرەبن، یان بۆ زیاد لە پیویست پالەوانە ژنەکانت دەکەیتە قوربانیی ئارەزووە نیرینەییەکانی عەرەب..؟!**

–لە شیعردا وینەیەك یان نوسخەیەك نییە پیّی بوتریت (وینەی لەبەرگیراوە). شاعیر ئامیری (فۆتۆکۆپیی) نییە تا لە ماوەی چەند دەقیقەیەکدا دەیان وینەی خیرا فۆتۆ بکات..

چاوی شاعیر، بە هەزاران ئاماژەو دیمەن و شەپۆلی تیشکاوەر راو دەکات، دواتر هەلاویریان دەکات و پوختەیان دەکات.. دواجار بەشیوەیەکی نویّ وینەکە پیك دەهینیتەوە..

وینەی جیهان، ئەوکاتەی بە گلینەی شاعیردا تیدەپەریت، وینەیەکی رەش و سپییە.. دوای ئەوەی لە پەنجەرەی دلیەوە دیتەوە دەریّ، دەبیتە وینەیەك کە بە سەرجەم رەنگەکانی پەلکە زیرینە رەنگ کراوە..

سەبارەت بە (ژن)ەکانیشم، بەهەموو دلنیاییەکەوە دەیلیم، ئەز ئەوانم لە دوورگەکانی (واق واق)ەوە نەهیناون و.. بە شیوازی (کۆلاژ)یش پیکەوەم نەلکاندوون و لە هیچ تاقیگەیەکی کیمیایشدا ئاویتەی یەکتریم نەکردوون.. ئەوانە، ژنانیکی عەرەبن، ناوی خۆیان و، ناونیشان و، ئەدگارە سایکۆلۆژیی و جەستەیی و کۆمەلایەتیەکانی خۆیانیان هەیە.. بەلام پاش ئەوەی دەچنە تاقیگەی شیعرەوە، ناوەکانی یەکەمجاریان و ناونیشانە دیارەکانی خۆیان ون دەکەن و.. لەناو کەمۆلەی تاقیکردنەوەدا، جگە لە ماددەیەکی سەوز کە تیشکیکی ناروونی هەیەو ناوی دەنیین شیعر هیچی تریان لیّ نامینیتەوە.

***هەلویست لە بارەی ژن و خۆشەویستییەوە، ئایا هەمان هەلویستە کە پیشتر هەتبوو.. یاخود ئەو رووداوە هەڵایساوانەی کە گەمارۆی ناوچەکەیان داوە، هەندێ گۆرانکارییان بەسەر ئەو هەلویستەدا هیناوە؟**

-ژن و.. پیاوو.. خۆشەویستی.. ئەمانە هەموویان ئاکامە بەدیهاتووە میژووییەکانن. بە واتایەکی تر، ناکرێ باس لە پیاوو ژن بە دابراویی لە رووداوە کۆمەڵایەتی و ئابووریی و سیاسییەکان بکریت.. هەر قۆناغیك هەلویستی تایبەت بە خۆی و، شیعری تایبەت بەخۆی و (موفرەداتی) تایبەت بە خۆی هەیە..

ئەوە قسەیەکی بێ مانایە گەر بیلیم، ئەوەی ئەمرۆکە لە بارەی خۆشەویستییەوە دەینووسم، جیاوازە لە نووسینەکانم لە بارەی هەمان مەسەلەوە لە چلەکانداو.. ئەو ژنەی لە سالآنی پەنجاکاندا پیایدا هەلم گوتووە، جیایە لەو ژنەی لە هەشتاکاندا پیایدا هەلدەلیم..

لە چلەکاندا، ژن لەلای من، مامزێ یان گولیك.. یاخود پەپوولەیەکی بەهاریی بوو.. دواترو لە پەنجاکان و بەرەو ژوورتردا، ژن بووە ئەو خاکەی شەرمان لەسەری و لە پیناویدا دەکردو.. ژن بەشیکی سەرەکییە لە نیگەرانیی و خەم و چەپاندن و سەرکوتکردن و کابوسەکانی ئەم ناوچەیە.. لەم رۆژگارەدا، کاریکی زەحمەتە بتوانیت بچیتە خەلوەتی خۆشەویستەکەت بێ ئەوەی پۆلیك فرۆکەی جۆری F16 کە چەند فرۆکەوانیکی ئیسرائیلی دەیئاژوون

بەنیوانتاندا فرکە نەکەن و بۆمباکانیان بەسەر سەری تۆو.. خۆشەویستەکەتدا نەبارینن و.. نەچن عەقڵ نەسووتینن، هەر لە دایەنگەو زانکۆو.. قەلەم و.. دەفتەرو.. یارییەکانی منداڵو.. کتیبەکانی بیرکاری و ئەندازەوە.. تا دەگاتە سەرجەم سەرچاوەکانی زانست..

لەمرۆکەی عەرەبدا، خۆشەویستی مەحکومە بە سیاسەت.. تەنانەت وای خەیاڵ دەکەم کە هەر چیرۆکیکی هاوچەرخی خۆشەویستی لەم کۆمەلەدا، بە ئامیرگەلی گویرادیری (التنصت) و رادارە ئیسرائیلیەکان گەمارۆ دراوە.

***دوای سی ساڵ نووسین، ئایا لەو بروایەدایت کە توانیوتە سیستم و لۆژیکی (مەزرەعەی بە کۆمەڵ) بگۆریت و وەکی تر توانیوتە شتیك لە نەخشەی خۆشەویستی لەلای عەرەب بگۆریت؟**

-نەخشەی خۆشەویستی لە دنیای عەرەبدا، نەخشەیەك نییە لە کاغەزو کارتۆن دروستکرابیت.. بەلکو نەخشەیەکە لە بەرد.. چوونە ناو دایالۆگیشەوە لەگەڵ بەردا، رەنگە ئاکامەکەی گەیشتن بیت بە شیتی.. یان بە شیعر.. یاخود بە هەردووکیان.. بیگومان ئەز ناتوانم لە ماوەی چارەکە سەدەیەکدا، دریژایی دە هەزار کیلۆمەتر لەو تەلە درکاوییە بە ددانەکانم ببرم[٣] کە کۆمەلی عەرەبی بە دەوری خۆشەویستیدا گیراویەتی.. ئەمە پیویستی بە وەرشەیەك لە شاعیران هەیە کە ماوەی سەد ساڵ کار بۆ لابردن و نەهیشتنی ئەم هەموو

[٣] بقرتینم- وەرگیر.

پەردووە کەلەکەبووەی بزمارو وردە شووشەی شکاوو لوغمە چینراوەکانی ژێر زەوی بکەن..

سەرەراش، نووسین وەك ئاوی ژێر زەمین وایە کە بە شینەیی دلی زەوی هەلئەدریت.. لیرەشەوە هەر قەسیدەیەك کە دەیخوینیتەوە، تۆویکی یاخیبوون لەژێر پیستماندا جێ دەهیلیت و، لە ناخماندا پریشکیکی توورەبوون دادەگیرسینیت و لە ئاکامی کۆبوونەوەی ئەو هەموو پریشکەشدا، ئاگریکی گەورە هەلدەگیرسیت.. سی سال نووسینی شیعری خۆشەویستی بەس نییە بۆ گۆرینی لۆژیکی شارەکانی مس و خوێ.. بەلام لەگەڵ ئەوەشدا، وا هەست دەکەم ئەو نەخشەی خۆشەویستییەی من کیشاومە، بۆتە نەخشەیەکی رەسمیی ناو قوتابخانەکانی نیشتمانی عەرەب..

***چۆن بۆ شاعیر دەلویت کە لەیەك کاتدا، بەهەردوو ئاراستەی ژن و شۆرشدا کاربکات؟**

—ئیوە خۆشەویستی لە کونی دەرزییەکدا تووند دەکەن و. ئەوەتان لەبیر دەچیت کە شۆرشگیری بزورگ، هەر دەبیت عاشقیکی بزورگ بیت.. ئەوەی ژنیکی خۆش بویت، نیشتمانیکی خۆش دەویت و.. ئەوەی روخساریکی جوانی خۆش بویت، جیهانی خۆش دەویت..

ئەز ناتوانم، خەباتگیریك لە شیوەی بزماریك یاخود بەردیکدا وینا بکەم، وەك چۆن ناشتوانم عاشقیك بەبێ خەمی شۆرشگیرانە وینا بکەم..

گرفتەکە لەوەدایە، فەشەل و گرێ جنسییەکانمان وایان لیکردووین کە نەتوانین خۆشەویستی بەبێ ژن و جوگرافیای جەستەی ژن، وینا بکەین.. لەو باوەرەدام ئەمە دیاریکردنیکی ساویلکانەی خۆشەویستی بیت.. ئەو کاتەی ئەز شیعرم بۆ ژن نووسی، مەبەستم نەبوو پەیماننامەیەکی ئەبەدیی لەگەڵ جەستەیدا ئیمزا بکەم تا بەپێی ئەو پەیماننامەیە هەر شیعریك بۆ ئەو و بە بالای ئەودا نەبیت، نەیلیم.. لای من خۆشەویستی ئاویزانبوونی کەون و، ئاویزانبوونی مرۆڤە.. نیشتمانیش، لە قۆناغیك لە قۆناغەکاندا دەشیت ببیتە ئەو عەشیقەیەی جوانترینی هەموو عەشیقەکان بیت..

***تۆ بانگەشەت بۆ ئازادیی ژن کردووەو بەردەوامیش بانگەشە دەکەیت..بلێی ئەم بانگەشەکردنە ژنانی نزیك بەخۆشت بگریتەوە، بۆ نموونە وەك کچەکەت، یان خوشکەکەت؟**

—بە بێ هیچ دوودلییەك..

ئەز کاتیك خۆر بە دەستەکانم هەلدەگرم، بۆ ئەوەیە دنیای پێ رۆشن بکەمەوەو.. لەوەشدا مالەکەی خۆم نابویرم..

بێ ماناترین بانگەشە بۆ ئازادیی ئەوەیە کە ببیتە شمەکیك بۆ هەناردەی دەرەکی (تصدیر خارجی) و هیچی تر.. من لە بیرو کردەوەکانمدا، چیرۆکەکەی دکتۆر جایکڵ و میستەر هاید پراکتیزە ناکەم.. بەلکو بەر لەوەی ئاگر لە کراسی کەسانی تر بەردەم، لە کراسی خۆمی بەرئەدەم..

***تۆ شاعیریکیت، بابەتی سەرەکیی شیعرەکانی، خۆشەویستییە. بەڵام ئەم خۆشەویستییە، خەریکە دەبیتە ئەو خۆشەویستییە مادیییەی کە پەیوەندییەکەی تووندوتۆلی بە ژیانی رۆژانەوە هەیە.. چەمك و تیگەیشتنی تۆ بۆ خۆشەویستی چییە؟**

-خۆشەویستی، کشانی بوونەوەرەکانە بەرەو یەکتری و زیاتر لیك نزیکبوونەوەیانە لە یەکتری بە مەبەستی یەکگرتن و فرەبوون..

هەموو بوونەوەرەکان لە سای پالنەری عیشقدا بەرەو یەکتر دەکشین و مەحکومن بە ئەرکە بایۆلۆژیاییی و کیمیاییەکانیان نەك بە بیرورا میتافیزیکییەکانیان، چونکە میتافیزیکا منداڵ ناخاتەوە..

ئەگەر قەدیسەکان و، تۆباوییەکان و، شاعیران و، پاکیزەییەکان و، ئەوانەش لە رووی جنسییەوە بێ توانان؛ هیندە بەتواناو دەسترەنگین بن کە بتوانن شیرینی خەون و، جوانیی خەیالکردن، بەسەر جەستەی خۆیان و جەستەی خۆشەویستەکانیاندا بپرژینن، ئەوا کار ئاسانییو بوار رەخساندنیان بۆ دەکەین لە پیناوی ئەوەی شاکارەکانی شیعرو رۆمان و مۆسیقاو شیوەکاریمان پێ ببەخشن..

بەڵام کردنە ژوورەوەی شیعر بۆ ناو (کەرەنتینا)و، دابرکردنی عاشقان لە یەکتری و، پاکژکردنەوەیان لە ئارەزووەکانی بەشەرو، لە شەهوەتەکانی بەشەر.. ئەمەیان جۆریکە لە خەتەنەکردنی زۆرەو ملی و.. مەلەکردنە لە دژو پیچەوانەی ئاراستەی هیزی راکیشانی زەوی..

شانۆی راستەقینەی خۆشەویستی، ژیانی رۆژانەیە، گازینۆو، باخچەی گشتی و، شاخ و کیلگەو، سینەماو شانۆکانە..

خۆشەویستی، لە کووچەو کۆڵانە تەنگەبەرەکاندا دەخەویت.. لەبەر باراندا تەر دەبیت.. لە بەردەم کوشکی رۆژنامەفرۆشاندا رادەوەستیت.. قاوەی ئیکسیبەرو بەرسۆ دەخواتەوە.. هەموو جۆرە جگەرەیەك دەکیشیت.. سواری شەمەندەفەرەکان دەبیت و.. لە هۆلی ترانزیتی فرۆکەخانەکاندا چاوەروان دەبیت.. دەچیتە ریستۆرانەکان و هیچیش ناخوات.. رۆژانە هەموو رۆژنامەکان دەکریت و کەچی لە هیچیش تیناگات.. نمایشە شانۆییەکان دەبینیت و کەچی هیچیش نابینیت..

من، لە بارەی ئەو جۆرە خۆشەویستییەی سەرەوە، دەنووسم..

***شیعری تۆ پرە لە وینەی هەستیارانە (الحسی)، تەنانەت خوینەر خەریکە دەست دەخاتە سەر دەستی ئەو ئافرەتەی کە وەسفی دەکەیت.. ئایا واقعیەت وا لە شیعر دەکات، شیعریکی هەژار بیت یاخود دەولەمەندی دەکات؟**

-ئەگەر خوینەر بتوانیت دەست بخاتە سەر دەستی ئەو ئافرەتەی کە ئەز لە بارەیەوە دەنووسم، یاخود بتوانیت یاری بە پرچە قەرەجییەکەی بکات، ئەوا پیویستە سوپاسم بکات بۆ ئەو نیعمەتەی کە باراندوومە بەسەریا..

هەرگیزیش ئەوەم بەلاوە گرنگ نەبووە، لە بارەی خۆشەویستییەکەوە بنووسم کە نەمبینیوەو (شەرەفی ناسینیم) پێ نەبراوە..

ئەز، هەست و گۆشی خۆم لە وڵاتی ترو، لە ئەدەبی وڵاتانی ترەوە ناهینم.. دەشیت (چاوەکانی ئیلزا)ی ئاراگۆن قەسیدەیەکی جوان بیت.. بەڵام قەسیدەی (عیون المها بین الرصافه و الجسر)یش هەر جوانە، چونکە لەمیاندا، شەوو، کل و ، بۆنی تیژی قاوەو، میژووی هەموو پیاوانی قەبیلە.. خۆیان حەشار داوە..[4]

چاوانی عەرەبی، هیندەم سیحر پیدەبەخشن کە بەشم بکات و.. بە شەوقیکی وەها ئاورشینم دەکەن کە بەردەوامیی دایالۆگم لەگەڵ میژوو و، لەگەڵ زەمیندا بۆ دەستەبەر بکەن.. تاقە بابەتی عیشقی من، ژنی عەرەبە.. ئەز لە شیعرمدا مامەلە لەگەڵ ژنانی ئەستیرەکانی تردا ناکەم.. لەبەر سادەترین هۆ، ئەویش ئەوەیە، نایانناسم و.. لە هیچ ریستۆرانتیکی بەیرووتدا شیوم لە گەڵدا نەکردوون.. ژن لەلای من پیکهاتەیەکی زەینیی نییەو، بیرۆکەیەکی رووت نییە تاکو لە دووتویی کتیبەکاندا. بیخوینمەوەو، هەروەها میوەیەك نییە لە بیستانەکانی خورافەتدا.. ژن، روخساری دووەمی مانگ نییە، بەلکو مانگ خۆیەتی.. وینەی دەریا نییە لە تابلۆیەکی زەیتییدا، بەلکو خۆی دەریایە.. فریشتەیەك نییە لە

[4] ئەو دیرەی سەرەوەم، بۆیە نەکردە کوردی، چونکە بە عەرەبییەکەی زیاتر ناسراوو ئاشکرایە لای هەموان– وەرگیر.

فریشتەکانی نیو ئەفسانەکان، بەلکو خۆی فریشتەیەکی راستەقینەی مۆدیرنەو، کاوبۆی دەپۆشیت و، لەگەڵ مۆسیقای دیسکۆدا سەما دەکات و، ئوتومبیلی سەقفکراوە دەئاژویت..

ئەز، (ژن)ەکانی ناو شیعرم لە رۆمان و فیلمە ئەمریکیو ئیتالی و فەرەنسییەکانەوە ناخوازم.. رەنگە کەسی تری غەیری من بتوانن (بە چاویلکەوە) خۆشەویستی بکەن و بە چاویلکەشەوە شیعر بنووسن..

بەڵام ئەز بە کاڵای تەواوی مەیدانەوە دەچمە نیو خۆشەویستیەوە.. سا ئیتر یان سەردەکەوم.. یاخود دەچمەوە بەر بارەگای خودا..

پیشتریش ئەوەم وتووە؛ کەسیك ناتوانیت لە بارەی دەریاوە بدویت ئەگەر تیایدا غەرق نەبووبیت و، لە بارەی ئاگرەوە بدویت ئەگەر لە ناویدا نەسووتێو، لە بارەی عیشقیشەوە بدویت ئەگەر عاشقانە شامەرگ نەبووبیت..!

بۆیە نووسین لە بارەی ژنیکەوە کە نایناسین، ئەوە بۆ خۆی ساختەکارییەکە کاغەز بەرگەی ناگریت و، درۆیەکیشە، یاسا سزای بۆ داناوە..

***ئایا تیروانینت لە ئیستادا بۆ ژنی ئەمرۆکەی عەرەب، هەمان تیروانینی پیش چارەکە سەدەیەکە بۆی؟**

–ژنی عەرەب گۆراوەو.. منیشی لەگەڵ خۆیدا گۆریوە.. ئەو زیرەکترە لە جاران و خۆشەویستیی ئەزیش بۆی

شارستانیتر بووە.. ژن لە شەرابدانە (قاروره)کەی خۆی هاتۆتە دەرێو، ئەزیش لە دەشتەکیتیی خۆم دەرچووم.. گرنگ ئەوەیە ئەز بگۆریم.. پیاو بگۆریت..

ژنیش رووەکەی تری منە..

ئەگەر چەشنی گولیك مامەلەی لەتەکدا بکەم، ئەوا بۆنەکەی خۆیم پیدەبەخشیت.. خۆ ئەگەر وەك قوربانییەك مامەلەی لەتەکدا بکەم، ئەوا خوینەکەی دەرژیتە سەر کراسەکەم و.. ئەگەریش وەك کەنیزەکیك مامەلەم لە تەکدا کرد، ئەوا تووشی دارمان دەبیت و ئەزیش بەهۆیەوە دادەرمینیت..

بە بێ بوونی پیاویکی ئازاد.. ژنیك نییە ئازاد بیت..

***چۆن (بە شۆرگیرکردنی ژن) وینا دەکەیت و.. لە کویوە دەست پیدەکات؟**

-سەرەتا بە شۆردنەوەی دەماغی پیاوی عەرەب دەستپیدەکات لە هەموو ئەو بیرورایانەی کە بە دریژایی سەردەمەکانی (زیندە بەچالکردن) و داگیرکارییەو، راو وشکارو، چەتەگەریتیی کەلەکە بوون.

دواتر ئازادکردنی عەقلی ژن لەو خەونانەی کە تیایاندا وەك بووکەلانیکی سیرامیك، بێ جوولەو دەستەو ئەژنۆ دادەنیشیت و چاوەرێی کەسیك دەکات کە بیکریت..

داواکراو، شۆرشیکە بە دوو قۆناغ: قۆناغی یەکەمیان، دەبیت ئاراستەی پیاو بکریت، بۆ ئەم مەبەستەش پیویستە

پەیامی ئەم قۆناغە دراندن و لەت و پەتکردنی ئەو قەوالە میژووییەی (تاپۆکردنە) بیت کە پیاو لە قاسە ئاسنینەکەی خۆیدا هەلی گرتووەو، بەپیی ئەو قەوالەیەش هەموو مافەکانی خۆی دەرهەق بە ژن؛ هەر لە کرین و فرۆشتن و.. رەهن کردن و.. دەست بەسەرکردن.. تاکو دەگاتە جیهیشتن‌و تەلاقدان، پیادە دەکات..

قۆناغی دووەمیشیان؛ دەبیت ئاراستەی مالی زیندان ئاسای ژن بکریت و دەست بگیریت بەسەر شووشە عەترو کل‌و کلدان و، بۆیەو بریەندی نینۆك و، مقەست و، دەرزیی دەمبوس و، سووراوی لیوو، ستیانی تەلدارو، ئەنگوستیلەو، گوارەو، بازنگ و سەرجەم ئەو (کەرەسەی ئیش)ەی کە ژن بۆ هەلکوتانە سەر پیاوو بە بارمتەگرتنی چ وەك دیل و.. چ وەك میرد.. بەکاریان دەهینیت.

***هەندێ کەس گومانی ئەوە دەوروژینن کە شیعری تۆ بانگەشەیەکی راشکاوە بۆ وردوخاشکردنی ئەو کەلە پوورە ئەخلاقییەی کە لە رۆژهەلاتدا باوە.. وەلامت بۆ ئەم تۆمەتە چییە؟**

-ئەگەر مەبەستت لە کەلەپووری ئەخلاقیی باوی رۆژهەلات، مافی پیاو بیت لە (کرۆژتنی) ئیسکی ژن و، بەکارهینانی جەستەی وەك مەزرەعەیەك کە هەر کاتیك بیەویت بیکیلێ و دواتریش هەر کاتیك بیەویت بەروبوومەکەی بدووریتەوە.. ئەگەر وابیت، ئەوا ئەز بەختەوەرم بەو تۆمەتەی کە دراوەتە پالم..

ئەگەر تۆمەتباركردنم لەوەوە هاتبێت كە داواى پراكتيزەكردنى ياساى (دەرەبەگيتيى ژن) بەسەر پياوو دەست بەسەرداگرتنى ژنە زيادەكانى دەكەم، وەك چۆن ياساى ريفۆرمى كشتوكاليى، زەوى زيادە لە دەرەبەگ دەسەنيتەوە.. ئەوا من بەختەوەرم بەو تۆمەتباركردنە..

خۆ ئەگەر تۆمەتبار كردنەكەشم لەوەوە هاتبێت كە ئەز بانگەشەى ئەوەم كردبێت كە مامەلەكردن لەگەڵ مێينەدا لەو روانگەيەوە بێت كە مێنيە؛ رۆح و.. كەرامەت و.. بەهايە.. نەك ئەو قوربانييەى هەناوى هەلكۆلين و، لەژێر پەردەى (ناموس پەرستيدا) گۆشاوگۆش سەرى ببرين.. ئەوا ئەز بەو تۆمەتباركردنە خۆشنوودم..

من روخسارى ئەوانە چاك دەناسمەوە كەدادگاييم دەكەن و، ناوى يەك بە يەكيشيان دەزانم.. ئەوانە، ئەو پياوانەن كە شانيان داداوەتە سەر مێژوو، ئەوانەى لە كەوتن و نەمانى دەستكەوتە زەمەنييەكانيان و، لە بەرپا بوونى شۆرشێك لەناو زيندانى ژناندا، دەترسين و.. سڵ لەوە دەكەنەوە ژن داوايان ليبكات بچنە ژێر چەترى گويرايەلييانەوە..! ئەوانە؛ ئەو پياوانەن لەوە دەترسن كە ژن شوو بەچوار پياو بكات، وەك چۆن ئەوان چوار ژن دەهێنن.. هەروەها لەوەش دەترسن ژنى عەرەب ياساى (ددانێك بە ددانێك و، چاوێك بە چاوێك) يان بەسەردا پراكتيزە بكەن و بەوەش بێچاوو، بێددان بن.°

° ئەم ياسايە لەكاتى خۆيدا حامورابى دايناوە، ناوەرۆكەكەش ئەوەيە كە هەركەس چاوى كەسێكى تر كوێر بكات، دەبێ چاوى كوێر بكرێتەوە يان

پێويستە بەزوويى دەستبەردارى ئەوە بين كە (جەستەى ژن)مان كردۆتە پێوەرى ئەخلاقيى شەهامەت و شەرەفمان..! لێرەشەوە پێويستە بەرپرسياريتيى ئەخلاقيى، بەشێوەيەكى يەكسان دابەش بكرێتە سەر جەستەى پياوو ژن پێكەوە.. عەدالەت لەوەدا نييە كە جەستەى نێرينە گولباران و، جەستەى مێينەش چەقۆو تيرباران بكەين.. ئەم حوكمە قەرەقووشييە لەسەرەتاوە بۆ كۆتايى، حوكمێكى رەتكراوەيە.

***ئايا لە ژيانى تايبەتى خۆتدا، بەهەمان ئەو ناسكى و شاعيريتييە مامەلە لەگەڵ ژندا دەكەيت كە لە قەسيدەكانتدا، مامەلەى لەگەلدا دەكەيت؟**

—لە هەموو شيعرەكانمدا نەرم و نيان نەبووم لەگەڵ ژندا.. لەگەڵ هەنديك ژن، نەرم و نيان بووم و، لەگەڵ هەنديكيشاندا پياويكى كيويى بووم.. لە ژيانيشمداو هەر بەو جۆرەو لەگەڵ هەر ژنەو بەشيوازيك مامەلە دەكەم كە لەگەڵ جۆرى (نەوعى) ئەو ژنەدا بگونجێ كە پێى دەگەم.. ماقوليش نييە كە هەلويستەكانم هەموويان يەك جۆر هەلويست بن بەرامبەر سەرجەمى ژنان..

ئەز، نە كۆمەلەيەكى خيرخوازييم و، نەش خاوەنى ئارايشتگاى ژنانم تاكو پيشەكەم ئەوەم بەسەردا بسەپێنيت

كەسێ ددانى كەسێكى تر بشكێنێ، دەبێ ددانى بشكێندرێتەوە- وەرگێر.

کە بەدەم هەموو ئەو ژنانەوە پێبکەنم کە دێنە سالۆنی ئارایشتگەکەم.

شاعیر، بوونەوەرێکی ڕۆشناوەرو، قەددیس و، سۆپەرمان نییە.. بەلکو مرۆڤێکە وەك سەرجەم مرۆڤەکانی تر؛ هەندێ جار ڕازییەو، هەندێ جاری تریش تووڕە دەبێت و، هەلدەچێت و، لێبوردنی هەیەو، شێتگیریش دەبێت.. لەو حالەتانەش کە (ئەعصابی) دەسووتێنرێت[1] هەرچییەکی بکەوێتە بەردەست ئەیدۆڕێنێت، لەوانەش وێنەو نامە پیرۆزەکانی خۆشەویستەکەشی.. ڕەنگە کەسانێکی کەم لە ئەهلی شارەزا ئەوە بزانن کە شەڕو ناکۆکی لەگەڵ ژندا وەك خوێی چێشت وایەو، سەرچاوەیەکە لە گرنگترین سەرچاوەکانی شیعر..

لە کاتێکدا ئاشتی و ئاشت بوونەوە لەگەڵ ژندا دەبێتە مایەی خستنەوەی منداڵ.. بەڵام شیعر ناخاتەوە..

***بەو پێیەی تۆ کوچکەیەکیت لە کوچکەکانی خۆشەویستی.. ئایا باوەڕ بە عیشقی ئاراگۆن بۆ ئیلزا تریۆلی دەهێنیت؟**

ئایا هەتا ئێستاش ئەم دیمەنانەی عیشق لە بەردەم کارەساتەکانی کوشتن و، هەژاری و، کلۆلی و برسێتیدا.. بەتایبەتیش لە جیهانی سێیەمدا، مایەی بڕوا پێهێنانن؟

-.. ئەی بۆچی بڕوا نەکەم؟

[1] واتا ئەوپەڕی تووڕەی دەکەن- وەرگێر.

خۆشەویستی لە ڕوانگەی منەوە، قەرەبووکردنەوەی عادیلانەیە لە بەرامبەر سەرجەم ڕەفتاری دزێوو خراپەکاریی‌و تاوانەکانی ئەم دنیایەدا..

تەقینەوەی بۆمبێك هەرگیز پشکوتنی گولە مینایەك ناسڕێتەوە.. هەروەك چۆن وەشاندنی خەنجەرێك، ماچێم ناسڕێتەوەو، مێشێك جێگە بە پەپوولەیەك لەق ناکات و.. فڕۆکەکانی جۆری F15 و F16 ڕێ لە هاتنە دنیای منداڵان ناگرن و.. زیندانەکانیش، ئازادی لەناو نابەن..

ڕەفتارە نامرۆییەکان بەتەنها لە جیهانی سێیەمدا ڕوو نادەن.. بەلکو لەهەموو جێیەکدا هەن و.. دەشێت ئێمە لەم دەڤەرەدا، حالمان لە خەلکی تر چاکتر بێت.. چونکە هۆرمۆنەکانی فرمێسك و شیعر هێشتاکە لەلای ئێمە لەکاردان.. -سوپاس بۆخوا- کە هێشتاکە ئێمە توانای عیشقکردنمان هەیە.. ڕاستە ئێمە لەناو برسێتی و تینوێتی و سەرکوتکردن و شکستدا بەردەوام دەمرین و، لە سەرەتای هەر هەفتەیەکدا ئەوان فڕۆکەکانیان دەنێرنە سەرمان تاکو دەواری (لەیلا) و (قەیس) بۆردوومان بکەن، بۆ ئەوەی نەهێلن باسی شەوق بکەن و.. شیعرو منداڵ بخەنەوە..

بەلام وێڕای بۆردوومانی فڕۆکەکان، هێشتا مەجنونی لەیلا سەلامەتەو، لەیلاش دوای نوستنی باوکی، بەردەوام پێشوازی لە مەجنون دەکات..

***تۆ پشتیوان و داکۆکیکار بوویت لە ژن.. لەو بڕوایەدایت کە شیعرەکانت یارمەتیدەر بوون بۆ ڕزگارکردنی (ژن) لە ستەم و زۆر؟**

–شیعر وەك پەنسلینی زەیتی، کاریگەرییەکەی هیواش و لەسەر خۆیە.. نەك تیمیکی پەرەشووتەوان بیت و شەبەیخوون دابەزیتە سەر فرۆکەخانەیەك و لە ماوەی نیو سەعاتدا داگیری بکات..

رزگارکردنی ژن، وەك رزگارکردنی فەلەستین وایە.. بە پارانەوەو نزاو نەزرکردن نایەتە دی.. بەلکو پیویستی بە بیست تیمی گیانبەخشی ژنان هەیە.. بیگومان یەکەمین نیشانەی ستراتیژییش پیاوەو[7] هەتاکو پیاو لە گریکانی دەسەلاتداریتی و، خۆپەرستی و، نەرجسییەت رزگار نەکریت و، هەتا نینۆکە تیژەکانی نەقرتینرین و، هەتا دەماغی پیاو لە گۆتاوەرۆ داگیرکردن و تالانکردن و دەستبەسەردا گرتنی کەنیزەکەکان دانەشۆردریت، ئەوا چ ریگایەك بۆ گەران بەدووی رزگارکردنی ژندا بەدی ناکریت.. ریژەی سێ لەسەر چواری پیاوانمان ئەندامن لە یانەکەی (ابو زید الهلالی)دا.[8] هەتاکو یاداشتی گرتنی (مذکرة توقیف)ی سەرجەم ئەندامانی ئەم یانەیە دەرنەکریت و، یانەکە خۆشی بە مۆمی سوور مۆر نەکریت.. ئەوا (ابو زید الهلالی) بەردەوام بەخۆی و تەورداس و شەروالەکەیەوە کوچە بە کوچەی ولات دەگەریت بۆ ئەوەی سەری هەر کچە قوتابییەك کە کاوبۆی لەپیدەکات، بپەرینیت..

[7] مەبەستی لە نیشانە لیرەدا، نیشانەیە بۆ پیکان (هدف للاصابة) – وەرگیر.

[8] دیارە نزار ئەم ناوەی وەك ئاماژە بۆ پیاوسالاری بەکارهیناوە– وەرگیر.

لە سیستمی پاش و پیشخستنی ئەرکە پیویستەکاندا، رزگارکردنی پیاو بە پلەی یەکەم دیت و.. ئەز هەتاکو ئیستاش باوەرم بەو ریسا گشتگیرییە هەیە کە دەلیت:

"پیاویکی ئازادم بدەرێ و.. ژنیکی ئازاد ببە".

***وەك شارەزایەك لە خۆشەویستیدا، ئایا راستە ئەوکاتەی پیاو، چەند ژنیك دەبنە هاورێی، زیاتر هەست بە کەم توانایی خۆی دەکات لە هەلبژاردنی یەکیکیاندا؟**

–لە جەنگی جیهانیی دووەمدا، سوپای ئەلەمانی هەموو ئەورووپای داگیرکردو، هیچ شوینیکیشی تیایدا قۆرخ نەکرد.. زۆربوونی ژن لە ژیانی پیاویکدا وەك ئەو وردەوالە فرۆشەی لیدەکات کە لەناو ئەو هەموو وردەوالەیەدا وردو درشتی شمەکەکان لیك جیانەکاتەوە.. هەندێ جاریش ئەو کاریگەرییەی کە (یەك ژن) دەیکاتە سەر پیاویك، هەرچی بوومەلەرزە هەیە وەها کاریگەریەك ناکەنە سەر تویژالی گۆی زەوی.. هەروەك چۆن پیاویکی ساغلەمیش ناتوانیت دە کراس لەبەر بکات، ئاواش لە توانایدا نییە کە دە ژن پیکەوە بکاتە بەرخۆی.. چونکە ئەو کۆگەرمییە (الحرارة الجماعیة) نابیتە مایەی خۆ گەرمکردنەوە. ئەو پیاوەشی پیت دەلیت: دوینێ شەو لەگەڵ دە ژندا بووم.. ئەوە بزانە لەگەڵ هیچ ژنیکدا نەبووەو.. بە تاقی تەنیا لە پیخەفەکەی خۆیدا نووستووە..

***بەوە تاوانبارت دەکەن کە لە شیعرەکانتدا وەها مامەڵەت لەگەڵ ژندا کردووە کە شمەك یان کەل و پەلیکی تری تەواوکەری دیکۆرەکانی شەوو، ماڵ و پیخەفە.. رای تۆ چییە؟**

–(شەهریاریەتی) هەرگیز پیشەی من نەبووە.. شیعرم ئەو تەختەی شانۆیە بووە کە هەزاران نموونەی بەشەریی جوولەی خۆیان لەسەر کردووە.. لەو هەزارانەش پیاو و ژنی چاکیان تیدابوون و، هاوزەمان پیاووژنی خراپیشیان تیدا بوون..

ئەو ژن و پیاوانەی ئەز لە بارەیانەوەم نوسیوە، شتاقیان لە داهینان و دروستکردنی خۆم نەبوون.. ئەوەی لەبەردەستی مندا بووە، جیهانی یان دنیای عەرەب بوو، ئەو دنیایەی دەرەبەگی ئابووری و، جنسی و، سیاسی‌و، هەروەها خۆرافات و، سیحرو، جادووگەریی‌و، ئەستیرەوانیی‌و، پزیشکەوانیی عەرەب، کۆنترۆلیان کردبوو. کاتیکیش باسی ئەو (دەرەبەگیتییە جنسی)یەم لە شیعردا کرد کە پیاوی عەرەب پیادەی دەکات، وەك لە قەسیدەکانم (ژنیکی سك پڕ) و دەزوولە خوینەکانی برینیکی هەوکردوو) و.. (دەنگیّ لە حەریمەوە) و (رۆژانەی ژنیکی بیّ موبالات)..ئەوکات ئەوە لە زەینمدا بوو کە ئەم دیاردەیە ریسوا بکەم و پەردەی لە روو هەلبمالم.. کەچی هەتا خاوەن ماڵ دزی گرت، دز خاوەن مالی گرت!! چونکە ئەوکاتەی لە قەسیدەکانمدا دەستم بۆ ئەو دیاردانەی لادان (الانحراف) برد کە باسم کردن، لە دارشتنی رستەکان و دەربرینە شیعرییەکاندا، شیوازی قسەکەرم

بەکارهیناوە (واتا شاعیر راناوی کەسی یەکەمی تاکی بەکارهیناوە– وەرگیر)، چونکە ئەم شیوازە لای من، شیوازیکی زیاتر دراميیە.. کەچی خەلکی، لە ئەنجامی خویندنەوەی خیراو سەرپییانەدا، خۆیان لە پیداویستی‌و بنەماکانی پرۆسەی نووسینی شیعر نەبان کردووەو.. وەکی تر لە دژی من رژاونەتە سەر شەقامەکانی قسەو قسەلۆك‌و خۆپیشاندان دەکەن..

قەسیدەی شیعر، تۆماریك نیە بۆ دادوەری‌و، هەروەها لائیحەیەکی تۆمەتبارکردن نییە، ئاراستەی شاعیری بکەین.. چونکە شاعیر؛ شایەتی سەردەمەکەی خۆیەتی‌و.. بەرپرسیارە لە تاوان و بیشەرەفییەکانی ئەم سەردەمە..

***تاوانبارت دەکەن بەوەی: هەندیك جار داکۆکی لە ئافرەت دەکەیت و بانگەشەی ئازادی ئەو دەکەیت.. کەچی هەندیك جاری تر هەلویستی هاوچەشنی هەلویستی (هارون الرشید) و (ابو زید لهلالی)ت بەرامبەری هەیە.. هەروەك لە قەسیدەی (خۆشەویستی و پەترۆل)دا دەلییت:**

کەی تیدەگەیت؟
ئاخر گەورەم کەی تیدەکەیت
کە من عەشیقەیەك نیم وەك عەشیقەکانی ترت؟
ژمارەیەکیش نیم لەو ژمارانەی بە تۆمارەکانتا رەت دەبن؟
ژنیکی داگیرکراوی تر نیم بخریمە سەر ژنە داگیر
کراوەکانی ترت..

کەی تیدەگەیت؟

هەروەها لە قەسیدەی (رەسمکردن بە وشەکان)دا دەلییت:

جانتاکانم لە سەفەری دوورو دریژدا ماندوو بوون..
خۆشم لە ئەسپەکەم، لە شەرەکانم ماندووبووم
مەمکیکی رەش، یاخود سپی نەمایەوە
ئالاکانم لە زەوییەکەی نەچەقینم..
گۆشەیەك لە جەستەی چ شۆخیکدا نەمایەوە
گالیسکەکانم بەسەریا تینەپەرن
عەبایەکم لە پیستی ژنان کردو
چەندین ئەهرامیشم لەگۆی مەمکان دروست کرد..
-ئیوە بۆچی شیعر لنگەوقووچ دەخویننەوە؟

قەسیدەی یەکەمیانم، خانمەکەم[9]، لوتکەی ئەو قەسیدانەمە کە بۆ داکۆکیکردن لە ئافرەت نووسیومن. ئەو قەسیدەیە بە زمانی ژنیکەوە کە سەر بە چینی ناوەندە لە دژی هارونە رەشیدەکانی پەترۆل (نەوت) نووسراوە.. قەسیدەکەم لە سالانی پەنجاکاندا نووسیوەو هەر رۆژیکیش کە بەسەریا تیدەپەریت، ئامادەبوونیکی تازەی پیدەبەخشیت[10] و وای لیدەکات لەگەل واقیعی حالدا زیاتر بگونجیت، نەخوازەلا پاش ئەوەی ریکخراوی (ئۆپیك) نرخی

[9] پیدەچیت ئەم پرسیارە خانمیك لە نزاری کردبیت لەکاتی چاوپیکەوتنو هەڤپەیڤینەکەدا- وەرگیر.

[10] واتا رۆژگار لەگەل تی پەرینیا ئامادەبوونی تازە بەو قەسیدەیە دەبەخشیت- وەرگیر.

نەوتی زیادکردو وای لیهات بەنرخی یەك بەرمیل نەوت، دە ژن بیتە کرین کە پیشتر یەك ژنی پی دەکررا!! سەبارەت بە قەسیدەی (رەسمکردن بە وشەکان)یش کە وەك نمونەیەك بۆ سادییەت و شەهریارییەتی من دەیهینیتەوە، لە بنەرەتدا ئەو قەسیدەیە لە دوو دیمەنی سەرەکی و تەواوکەری یەکتری پیك دین بەشیوەیەك جیانەکریتەوە لە یەکتری. دیمەنی یەکەمیان، دیمەنی داگیرکردنی جنسییەو، هی دووەمیشیان، دیمەنی دامرکانەوەو.. کەوتن و.. بیهیواییە لە جنس..

بەلام چی لە دل و دەروونی نەخۆشەکان دەکەیت کە تەنها نیوەی یەکەمی قەسیدەکە دەخویننەوەو، ئیتر بە هەمان دەستووری (ولا تقربوا الصلاة)ەکە، نیوەکەی دووەمی دەسرنەوە.. لە کاتیکدا ئەم نیوەیەی دووەم بربرە پشت و تەوەرەی سەرەکیی قەسیدەکە پیك دەهینیت و، لەم قەسیدەیەشدا گەمەی روناکییم بەکارهیناوە[11] وەك چۆن وینەکیش لە پیناو ئەوەی شۆك (صدمە)یەك لە بینینیدا دروست بکات، یاری بە هەردوو رەنگی رەش و سپی دەکات.. بەشی دووەمی قەسیدەکە دەلیت:

.. ئەمرۆش، وەك دز لەسەر پشتی کەشتییەکەم دادەنیشم،
بە دووی ریگەی دەربازبووندا دەگەریم

[؟؟] واتا وەك شیوازیکی هونەریی یاریی بە رووناکیی کردووە- وەرگیر

کلیلی حەریمەکە با ئەدەم..
کەچی لە سیبەرەکەدا جگە لە کاسە سەری مردووەکان
چی تر بەدی ناکەم..
کوان کەنیزەکەکان؟ کوان ژنە زۆرو زەوەندەکانم؟
کوان ئەو بخوردانەی، بەرامەیان بە ژوورەکانمدا
پەرش دەبیت..
ئەورۆکە.. مەمکەکان تۆڵەی خۆیان دەکەنەوەو
وەڵامی هەر زامیك، بەزامی تر ئەدەنەوە..
جنس ئەو مادە بیهۆشکەرە بوو تاقیم کردەوەو
کەچی نە کۆتایی بەخەمەکانم هینا، نە بەگرفتەکانم..
خۆشەویستیش؛ هەر هەمووی وەك یەکی لیهات
وەك لیکچوونی گەڵاکانی نیو دارستان..
د ەمی شیرینی تۆ، کیشەکەی من چارەسەر ناکات
کیشەی ئەز لە دەفتەرو لە مەرەکەبدانەکەمدایە..
هەموو ریگەکان لە بەردەمماندا داخراون و
فریاد رەسیشمان، لە (رەسمکردن بە وشەکان) دایە..

٢٣

***شیعری تۆ هەمیشە خەسلەتبەندە بەوەی کە سنووردار نییە.. لەبەر ئەوەی بەشیوەیەکی رەهاو بێ هیچ دیاریکردنیکی چینایەتیو.. بێ ئەوەی سەرنج بدەینە ئەوەی کە ژنانیکی عەرەب**

هەن ئازادن و.. تیاشیاندایە هەتا ئەوپەری بەرەڵایی ئازادە؛ تۆ داکۆکی لە ژنی رۆژهەڵات دەکەیت..

–هانام بە دەمت و خوا بکات وابیت کە تۆ دەیلییت.. تۆ زیاد لە پیویست گەشبینیت.. ئەز بریارم داوە ئەو کەسە خەڵات بکەم کە ژنیکم پێ نیشان بدات عەقلی ئازاد بووبیت.. ئازادییەکی راستەقینە..

خانمەکەم! لەبەرکردنی کاوبۆی شین ئازادبوون نییەو.. لە ملکردنی زنجیرە مەعدەنییەکان ئازادبوون نییەو.. چوونە سینەما لە سەعات (سێ)وە بۆ (شەش)ی ئیوارەو.. ئاژۆشتنی ئۆتومبیل.. ئەمانە ئازادبوون نین.. تەنانەت چوونە زانکۆ، هیچی ئەوتۆی لەو خەسلەتانەی بیری ژنان کە ئیمە دەیزانین، نەگۆریوە.. کچیکی خویندکاری زانکۆ وەك نەنکی بیر دەکاتەوەو هەلس و کەوت دەکات و، شوو دەکات..

ئازادی، ئەو ئاگرەیە هیشتاکە چ ژنیکی عەرەب بە شیوەیەکی جددی پیی داخ نەبووە.. ئەو ژنەی باسی ئازادی دەکات، خودی خۆی پیادەی ناکات و.. ئەو ژنەشی پیادەی دەکات، قسە ناکات.. تۆ دەلییت، ئەز داکۆکی[١٢] لە ژن، بەشیوەیەکی رەها، دەکەم.. ئەو رەهاییە چییە باسی لیوە دەکەیت؟..

[١٢] واتا نزار قەببانی– وەرگیر.

ئایا پێت وایە ئەو کتێبەم (ڕۆژانەی ژنێکی بێ موبالات) قسەکردنێکی ڕەهایە لە بارەی ئازادییەوە..!

هەموو دنیا پێم دەڵێت کە واقعیەتی من هەتا ڕادەی مردن واقعیەتێکی بریندارەو.. ئەو شاعیرەم خەون پڵاو نیم و.. لە وەهمدا ناژیم..

لێرەوە، ئایا دەکرێ ئەوەت لێ بخوازم کە جارێکی تر بمخوێنیتەوە..

سەبارەت بە مەسەلەی چینایەتیش، لەو بڕوایەدا نیم کە چینایەتی مایەو بنەمای کلۆلیی و میحنەتباریی ژنی عەرەب بێت، چونکە ئەو زولمەی لە ژن دەکرێت لە هەموو جێگایەکی نیشتماندا هەر یەك زولمە.. چەندین شازادە هەن، ئەو گەمارۆ ترسناکەی پیاو خستوویەتیە سەر بیرکردنەوەو هەلس و کەوت و خوێندنەوەیان، هیچ شۆفیرێکی تاکسی یان کرێکارێکی ئاسایی ئەو گەمارۆیە بەسەر کچەکەیدا ناسەپێنێت.. ئەوەی من سەرنجم دابێت ئەوەیە؛ ڕژێمە عەرەبیەکان، بەراسترەو و چەپرەویانەوە، هیچیان لە هەلویستی مێژوویی و کلاسیکی خۆیان بەرامبەر ژن نەگۆڕیوە.. لێرەشەوە، سەرجەمی ئەو دروشمانەی کە بانگەشەی ئازادیی ژن دەکەن و ئەو ڕژێمانە بەریان کردۆتەوە، جگە لەوەی چەند دیکۆرێکی شۆڕشگێرانەن، چیی تر نین..

٢٤

***تۆ وتووتە :**

"ئازیزەکەم، وای لەم نیشتمانەی کە دەترسێت لەوەی جەستەی خۆی لە ئاوێنەدا ببینێت، نەبادا ئیشتیهای بکات.. دەشترسێت لەوەی لە تەلەفۆندا گوێ بیستی دەنگی ئافرەتێك بێت، نەبادا دەستنوێژەکەی بشکێت..".

لەم قسەیەدا، وەك بە ئاشکرا دیارە، جۆرێك لە ڕەمزییەتی ڕاستەوخۆ هەیە کە ئاماژە بۆ ناجۆرییەکانی واقیعی ئێمە دەکات.. پرسیار ئەوەیە؛ بۆچی (ژن)ت لەم لایەنەوە، کە لایەنێکی سیاسییە، بەکارهیناوە؟

–گیا لەسەر زمانم شین بوو[١٣] ئەوەندەم لە نووسینەکانمدا دووپات کردەوە کە لای من، ژن (پلاج)یکی سەر دەریا نییە تاکو لەسەر لمە ئالتوونییەکەی ڕاکشێم.. بەلکو ئەو زەوییە شۆڕشگێرەیە کە شۆڕش و کۆدیتاکانمی تێدا تاقی دەکەمەوە.. بەڵام چبکەم ئەو (شالە سوورەی) بە شانمەوەیە، ڕێ بەخەلك نادات بڕوام پێبکەن.. هاوسەرەکەم هەمیشە پێم دەڵێت ئەو شیعری خۆشەیستییەی ئەز دەینووسم، شیعرێکی

[١٣] کورد دەڵێت: زمانم سوا– وەرگێر.

سیاسییه.. سەرەتا قەناعەتم بەو راڤەکردن و شییکردنەوەیەی هاوسەرەکەم نەبوو، تاکو تۆ ئەم پرسیارەت وروژاند کە پالپشتی بۆچوونەکەی ئەو دەکات..

دواتر بەرەبەرە، قەناعەتم بەوە پەیداکرد کە هەموو شتیک لە ژیانی ئیمەدا بۆتە سیاسەت.. لەوانەش خۆشەویستی و ئەو پەیوەندییە سۆزدارییانەی کە بە ژنەوە هەمانە..

لەمرۆکەدا، ئاسان نییە لە ژوانی دلدارەکەتدا فنجانیک قاوە بخۆیتەوە بێ ئەوەی جەستەی بەیرووت یان بۆمبی نیوترۆن نەکەویتە سەر رووی فنجانەکەت..

بە وشەیەکی رونتر، تازە بۆمان نالویت عیشقبازی لەگەڵ ژنیکدا بەبێ دەم بردن بۆ موفرەداتی سیاسی، بکەین..

سنورەکانی نیوان گوڵ و بۆمبا، نیوان گۆرانیی خۆشەویستی و بەیاننامەیەکی سیاسی، لە هیکرا هەلوەشاونەتەوە..

٢٥

* پەیوەندی نیوان شەکلی فیزیۆلۆژی دەرەوەی شاعیرو، شەکلی قەسیدەکانی چییەو.. سەبارەت بە خودی خۆشت؛ ئایا لەو بروایەدایت کە شەکلی دەرەوەی جەستەت رۆلی هەبووە لە بە جەماوەرییوونی شیعرەکانت و تامەزرۆیی خەلك بۆ گویگرتن لیت؟ ئەو ئاماژەیە کامەیە کە بە شیعرەکانتی ئەدەیت و.. ئەو ئاماژەیەش چییە کە ئەیدەیتە شەکلی خۆت..؟

—ئەمە پرسیاریکە، بەدیی‌و زەکاوەت و ئاژاوەی تیدایە.. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بە هیمنیی و بابەتییانە وەڵامی ئەدەمەوە..

لەهەر دەولەتیکدا، کاتیك وەزارەتی دەرەوەی ئەو دەولەتە، ئاگادارییەك لە بارەی وەرگرتن و هەلبژاردنی پۆستی دیپلۆماتەکانەوە بڵاو دەکاتەوە، یەکەمین تاقیکردنەوە بۆ ئەوانەی داخوازیی خۆیان بۆ وەرگرتن لەو پۆستەدا پیشکەش دەکەن، تاقیکردنەوەی قەدو باڵایانە..

کاتیکیش کۆمپانیایەك لە کۆمپانیاکان، یاخود بانکیك لە بانکەکان پیویستیان بە چەند پۆستیکی سکرتیری ژن هەیە، یەکەمین مەرج کە پیش مەرجی بەکارهینانی خیراو کورتبرییانەی ئامیری چاپکردنە، مەرجی شەنگ و شۆخییە..

ئەگەر مەرجی شەنگ و شۆخیی و قەدوباڵای جوان، مەرجیکی داواکراو بیت لە پۆستەکانی بالیۆزو ژنە سکرتیرو میوان بەریخەری نیو فرۆکەو هەر بواریکی تری بوارەکانی پەیوەندییە گشتیەکان، ئەی بۆچی ئەو شەنگیی و بەژن جوانییە سەبارەت بە شاعیر نەبیتە هۆکاریکی گرنگ لە هۆکارەکانی سەرکەوتن و دەرکەوتنی..

کەواتە: هەرکەسیك کە پەیامی بانگەشەی خەلك بۆ هەر مەبەستیکی مرۆیی دەگریتە ئەستۆ، وەك مژدەبەرو، پیغەمبەرو، وتاربیژو، پیاوی ئایینیو، مامۆستاو، سەرکردە

سیاسییەکان.. مەرجە لانی کەمی شەنگیی جەستەیان تیدا بیت.. چونکە چاو[14] سەرەتای ریگەیە بۆ قەناعەت پیکردن..

ئەگەریش بشیت تەعبیریکی تەکنەلۆژیی بەکاربهینم، ئەوا دەلیم، شاعیری ئەمرۆ، بە تەنها ئەوەی بەس نییە کە بەتەنها، دەنگیٚ بیت.. بەلکو پیویستە بە دەنگ و رەنگەوە بچیتە مالی خەلکەوە..

٢٦

***خەسلەتەکانی ئەو ژنەی (خۆشت دەویٚ) چین..؟**

-من وابەستە نیم بەو سیفەت و خەسلەتە نیو دەولەتیانەی کە لە هەلبژاردنی شاجوانی دنیادا رەچاو دەکرین.

دەشیت بە دیداری ڤینۆس بگەم.. بەلام خۆشم نەویت و.. بەدیداری ئەفرۆدیت بگەم و.. بەلام خۆشم نەویت. دەشیت بە دیداری هەریەك لە عەشتەروت.. یان ئیزیس.. یاخود نەفەرتیتی بگەم.. بەلام شتاقیانم خۆش نەویت..

کاتیك ملیۆنان کەس بە میوانیی دەچنە سەردانی مۆزەخانەی لۆڤەرو لە بەردەم زەردەخەنەکەی (مۆنالیزا)دا تووشی تیرامان و سەرسورمان دەبن، کەچی ئەو زەردەخەنەیە

---

[14] بینین- وەرگیر.

لەلای من زەردەخەنەیەکی ساردو سرەو، بگرە وەك زەردەخەنەیەکی دروستکراو هاتۆتە بەرچاوم و، زیاتر لە هیی پیاوان دەچیت.. (تەنانەت هەیە دەلیت ئەو نموونەیەی کە لیۆناردۆ دافنشی ئەم زەردەخەنەیەی لی وەرگرتووە کچ نەبووە، بەلکو کوریکی گەنج بووە..).

شاجوانەکان ناچنە بازنەی خواست و بایەخ پیدانی منەوە، بەلکو من بەدووی ژنیکدا دەگەریم لە ئەهلی رەعیەت کە ببیتە خۆشەویست و شاژنم.. ژنیك.. ئەز بە بست و سانتیمەتر نایپیوم، بەلکو بەو سووتان و تەقینەوانە دەیپیوم کە دەشیت لەهەر چرکەیەك لە چرکەکانی ژیانمدا بەرپایان بکات.. ئەو ژنە کییە؟ لە کوییە؟ لەکام ئەستیرەوە دیتە خواریٚ؟ بەکام فرۆکە دەگات؟ لە چ ئوتیلیك دادەبەزیت؟ بەسەر کام شۆستەدا ریٚ دەکات؟ لە چ دەرگایەکەوە دیتە ژوریٚو.. چەند چامەی شیعریی لەسەر کاغەزو پەرەکانم جیٚ دەهیلیت؟.. راچیتەی میینەتیی، راچیتەیەکی زۆر نهینییەو لای عەتارو ئەجزاچییەکان دەست ناکەویت.. بەلکو بەتەنیٚ لە برژانگی ژنان و لەناو کتیبەکانی شیعردایە. هەر ژنیك، تایبەتمەندیتی خۆی بە خۆیەوەیەتی، وەك چۆن هەور ئاوی خۆی لەگەلٚ خۆیداو، ئەستیرەش رۆشنایی خۆیو، قەسیدە مۆسیقای خۆی و، چاوی بەکل ریژراویش کلەکەی بە خۆیەوەیەتی. کەوتنە داوی خۆشەویستی، حالەتیکی تایبەتە، حالەتیکە بە هەورو تەم و مژ گەمارۆ دراوە.. پیاویك

نییە بەو روونیی و ئاسانییە بتوانیت پیت بلیت خوینەکەی چۆن و لەسەر دەستی کام ئافرەتدا رژاوە..

ژنیکیش نییە بتوانیت شەرحی ئەوەت بۆ بکات چۆن ئاگر بەربۆتە کراسەکەی و[15] ئەو پیاوە کییە ئەمی کردۆتە خۆلەمیش.. دواجار ئەوانە راست دەکەن کە خۆشەویستی دەبەستنەوە بە قەزاو قەدەرەوە، چونکە کەوتنە داوی خۆشەویستی ناچیتە ناو چوارچیوەی بەرنامەریژیی و پلان دانانەوە.

دەشیت ژن، هەتاکو لە ژیاندایەو تا ئەو کاتەشی دەمریت، ئەو پیاوەی دەست نەکەویت کە خۆی بەشوینیا دەگەریت..

دەشیت پیاو لە ژنیکەوە، هەوار بۆ ژنی دووەم و.. دەیەمیش بگویزیتەوە، بەلام هەرگیز ئەو ژنە راستەقینەیە نەدۆزیتەوە کە لەوەتەی خولقاوە، چاوەریی دەکات..

ئەمیستا، نۆرەی منە بپرسم: کەی بەو ژنە دەگەم کە (لە ئاییندەدا خۆشم دەویت)؟ ئەو ژنە کییە کە دەمکاتە دە ملیۆن پارچەوە؟ لەکام گازینۆ لە گازیۆکانی دنیادا چاوەریمە؟ چیی لەبەر دەکات؟ چۆن قسە دەکات؟ چۆن چۆنی بیر دەکاتەوە؟..

ئەمانە پرسیارگەلیکن، هیی ئەوە نین بکرین..

[15] لە کوردەواری خۆماندا دەوتریت ئاگر بەربۆتە خەرمانی– وەرگیر.

خۆشەویستیی، لە زۆر شتدا سروشتی بومەلەرزەی هەیەو..

کیش دەتوانیت پرسیار لە بومەلەرزە بکات؟؟..

٢٧

***ئەو خۆشەویستییەی تۆی پیی ناسراویت و، ئەویش بە تۆ ناسراوە.. ئایا حالەتیکی جیگیرە، یاخود لە جوولەدایە؟**

–خۆشەویستیی مەزن، دژی جیگیربوون و بە بەرد بوونە..

ئەو شەپۆلەیە دەمانباتە ئاسمانی حەوتەم و، لەویشەوە فریمان ئەداتە حەوتەمین چینی زەوی.. خۆشەویستیی مەزن، ئەو دەریایەیە، کەنارەکانی دیار نین.. ئەوانەشی لەو دەریای خۆشەویستییەدا بۆ دورگەیەك یان پارچە تەختەیەك دەگەرین تا لەسەری بگیرسینەوە، چاکتر وایە سەفەر بەو دەریایەیەدا نەکەن..

خۆشەویستی، بریتییە لەوەی هەمیشە سواری ئەسپی دەهشەت ببین و.. لەو ئاوەدا مەلە بکەین، کە بە هۆی زریانی هەلکردووی دەریاوە، مەلەکردنیان تیدا قەدەغەکردوون.. ئەو کاتەشی خۆشەویستیی دەچیتە چوارچیوەی عاداتی رۆژانەوە، ئەوسا دەبیتە وەزیفەیەك وەك سەرجەم وەزیفە حکومییەکانی ترو، بگرە دەبیتە دەزگایەك (مؤسسة)یەك

بۆخۆی.. هەرکاتیکیش وەك دەزگای لیهات، ئەوکات خۆی، خۆی دەکوژیت..

ئەز، سوورم لەسەر ئەوەی خۆشەویستییەکەم بەردەوام وەك بروسکە وابیت و هەموو شتەکان لە چرکەیەکدا رۆشن بکاتەوەو پاشان لەچاو ون ببیت.. هەروەها سوورم لەسەر ئەوەی کە روخساری خۆشەویستەکەم لەو دەڤەرەدا کە دەکەویتە نیوان رۆشنایی و تاریکییەوە، بمینیتەوەو.. سووریشم لەسەر ئەوەی ژمارەی ئەو پرسیارانەی کە لە بارەی خۆشەویستییەوە دەیان وروژینم پرسیارگەلیکی زۆتر بن لەو وەڵامانەی کە دەستم دەکەون..!

٢٨

***ئەمیستاکە، خۆشەویستی چۆن دەکەیت؟**

–کتیبیك نییە، ناوی کتیبی فیربوونی هونەری عیشق بیت، بە چەشنی ئەو کتیبانەی کە بۆ فیربوونی ئاژوشتنی ئۆتومبیل نووسراون..

ئەگەر کتیبی لەو جۆرە هەبوایە، ئەوا سەرجەم ژنان و پیاوان لە هونەری عیشقدا دەبوونە (دکتۆر).. ئەوەی ئەز وینای دەکەم ئەوەیە؛ خۆشەویستیی، خۆی، خۆی فیردەکات وەك چۆن چۆلەکە بیئەوەی بچیتە قوتابخانەی فرینەوە،

خۆی فیرە فرین دەبیت و، ماسییش بێ ئەوەی بچیتە قوتابخانەی هیزی دەریایییەوە، خۆی فیری مەلەکردن دەبیت..

دەپرسیت: "ئەمیستاکە، چۆن خۆشەویستیی دەکەم؟"

هەرگیز بیرم لەم مەسەلەیە نەکردۆتەوە.. ئەوەی بیەوێ شت بکات هەر دەیکات و بیری لی ناکاتەوە..

بلێی هەور بزانیت چۆن دەباریت؟

درەختیش بزانێ چۆن گوڵ دەکات و..

سیو بزانیت چۆن بەر دەبیتەوە؟

منیش نازانم چۆن خۆشەویستی خۆی بەدلمدا دەکات و.. بۆ رۆژی دواییش، چۆن وەك کۆتریکی سپی، ئەداتە شەقەی باڵ..

٢٩

*** پاش سی ساڵ لە موعاناتی خۆشەویستی، بەهەموو تالیی و شیرینیو، سووتان و غەرقبوونیکەوە.؟. بەرئە نجامەکەی چیی بوو؟**

–هیچ.. جگە لە بیست دیوانە شیعرو.. تووشبوون بە داخرانی خوینبەریکی دڵ و.. ئەو بەلینەی کە بۆ تۆبەکردن لەخۆشەویستی دام و، دواییش بەجیم نەهینا..

٣٠

***بەڵام ئەوە نرخێکی (بەهایەکی) گرانە کە تۆ دەییەخشیتە خۆشەویستی و شیعر؟**

—هەموو شتە مەزنەکان، بەهایان بەزرو گرانە..

٣١

***باسی خۆشەویستی و زەمەنم بۆ بکە.. ئایا یەك ئەوی تریان دەکوژێت؟**

ئایا زەمەن چ گۆرانکارییەکی لە دیدو بۆچوونتدا بەرامبەر ئافرەت، بەرپاکردووە؟

—نە من لە جێگەی خۆمدا چەق دەبەستم و، نە ژنیش لە جێگەی خۆیداو، نەگۆی زەویش لەجێی خۆیاندا چەق دەبەستن.. لەهەر خولەکێکدا گۆرانکاریی ترسناك لە کۆئەندامی میشکی ئیمە دا روو ئەدات.. دەیان ملیۆن شانە (خلایا) لە دەماخماندا دەمرن و، دەیان ملیۆن شانەی تر دروست دەبن.. پێنج هەستەکەشمان، ئەوانیش دووچاری چەندین پەرەسەندنی وا دەبن کە ناتوانن شییان بکەینەوە.

ئەو ژنەی، کە ماوەی بیست سالە ئیمە دەمانەویت خۆمان لە پیناویدا بکوژین.. ئیستاکە وا دیتە بەرچاومان کە هەمان ئەو ژنە، تابلۆیەکی زەیتییەو، تیشکی خۆرو تەپ و تۆز

کردوویانەتە پیخۆری خۆیان.. ئەی چی بەسەر ئیمەدا دێ؟

ئەوەی بەسەر ئیمەدا دیت، هەمان ئەوەیە کە بەسەر زەوییدا دیت ئەوکاتەی لە مانگی نیساندا دەبیتەوە هەرزەکاریك و حەماس دایدەگریت و، هەلدەچیت و، سەما دەکات و.. بەپیی پەتی بە دارستانەکاندا رادەکات و.. بە تریفەی مانگ خۆی دەشوات.. هەتا ئەو دەمەی زستان دیت و،ئەویش پەنجەرەکان کلۆم ئەدات و بە پەتۆیەکی خوری خۆی دادەپۆشیت و دەست دەکات بە خویندنەوەی ئەو کتیبانەی کە لە بیری کردبوو لە وەرزی بەهاردا بیانخوینیتەوە..

خودی خۆشەویستی، وەك گەوهەر، ناگۆریت.. بەلام ئەوەی دەگۆریت، شیوازو هەلوسیتەکان و، چۆنیتی مامەلەکردنە..

ئەو کەسە دەشتەکییەی، خۆشەویستەکەی خۆی بە باوەش بەرزدەکاتەوە بۆ ئەوەی یارمەتیی بدات لە سواربوونی وشتردا، لە بنەرەتدا چ جیاوازییەکی لەگەڵ ئەو کەسە ئەورووپاییەدا نییە کە دەرگای ئۆتۆمبیلیکی کادیلاك بۆ خۆشەویستەکەی دەکاتەوە تا یارمەتی بدات بۆ ئەوەی سەرکەویتە ناویەوە.

ئەو پیاوە دەشتەکییەی، کارمامزیکی لە جەنگەلیکدا راوکردووەو، بەدیاری بۆ خۆشەویستەکەی دەباتەوە، لە رووی نیازپاکییەوە چ جیاوازییەکی لەگەڵ عاشقیکی سەدەی بیستەمدا نییە کە چەپکێ گولە یاسەمین دەکاتە دیاریی بۆ خۆشەویستەکەی..

٣٢

***تۆ دەلێیت خۆشەویستی مەلەکردنە بە پێچەوانەی تەوژمەوە، ئایا دەکرێت هەمان ئەو حاڵەتە بەسەر فکریشدا پیادەبکرێت؟ بەجۆرێکی تر، ئایا ئەوەش لە چارەی فکر نووسراوە کە هەمیشە لە پێکدادانا بێت لەگەڵ کەسەکان و شتەکانی دەوروبەری خۆیدا؟**

—سروشتی داهێنان، سروشتێکی کۆدیتاییە..

کاری داهێنەرانەش، شیعر بێت، یان ڕۆمان، یاخود شانۆ.. یا هونەری شێوەکاری بێت، هەمیشە هەوڵی سڕینەوەی فۆرم و بیرۆکەو قەناعەتە کۆنەکان و، هاوکات دامەزراندنی فۆرم و بیرۆکەو قەناعەتی نوێ ئەدات.. لەهەر کارێکی داهێنەرانەدا، پێویستەو هەر دەبێت شتێک بشکێنرێت، یان شتێک (ئیغتصاب) بکرێت، یان شتێک لە شوێنی خۆی بترازێنرێت.. لەم بارەدا ئەو شتانەی دەشکێنرێن و ئیغتصاب دەکرێن و لە شوێنی خۆیان دەترازێنرێن، چاریان نییە یاخود بە ناچاریی و بەپێی یاسای داکۆکی لەخۆکردن، مردنی خۆیان ڕەت بکەنەوە.. ئەمەیە ئەو پێکدادانە کۆن و مێژووییەی کە لە نێوان چەکوش و بەرد.. نێوان خەنجەرو زام.. نێوان پریشکی ئاگرو گۆشتی ئادەمیزاددا ڕوو ئەدات..

لێرەوە، پێویستە نووسەر، وەك پڵنگی ناو جەنگەڵ هەمیشە لە حاڵەتی مراندن و، هەژان و، تووڕەبووندا بێت.. لەو چرکەیەشەوە کە نووسەر دەبێتە دەستەمۆی ئەو بارودۆخەی تیایدا دەژی و، پێی ڕادێت و، بارودخەکەش بەو ڕادێن.. ئیتر لەو چرکەیەوە، نووسەر دەبێتە ئاژەڵێکی ماڵیی و پڵنگێکی کاغەزین..

٣٣

***لە شیعری تۆدا، ژن ئامادەبوونێکی لە ڕادەبەدەرو قۆرخکارانەی هەیە، بەتایبەتی لە شیعرەکانی سەرەتاتدا؛ لەو شیعرانەتدا دەبینین ژن لەو ڕووبارە دەچێت کە لە نێوان حەرف و نوختەو فاریزەکاندا، هەروەك لە ماڵی خۆیدا بێت، ڕاکشاوە.. ئەو پەیوەندییە جەدەلییەی نێوان ژن و شیعر چییە؟**

—ژن خۆی شیعرە..

نەك پاشکۆ، یان پاشپرتك (مضاف اليه).. یاخو پەراوێزێك بێت لە پەراوێزەکانی شیعر.. هەر شیعرێك کە نووسرابێت، یان ئێستا بنووسرێت، یاخود لە ئایندەدا بنووسرێت، پەیوەستیی بە ژنەوە وەك پەیوەستیی نێوان کۆرپەلەو ناووکەپەتی ویلداشەکەی.. هەر هەوڵدانێکیش بۆ

لیکترازاندنی ئەو دوانە، لەیەك کاتدا مندالەکەو دایکەکەش دەکوژێت..

ژن، شیربەخش و دایەن و مینەی شیعرە.. وەکی تریش ژن، نیرینەیی و کەلیتیی شیعر دەسەلمینیت..

بەبێ ژن، شیعر ناتوانیت گەورە بیت و.. گەشەبکات و.. لەسەر پییەکانی خۆی رابوەستیت.. ژنیش، ئەگەر شیعر نەبیتە هاورێ و خۆشەویستی، ناتوانیت سیحر و قەشەنگیی خۆی بنوینیت و جیهانیش بکاتە چۆلەکەیەکی شین و گەمەی پیبکات..

کەواتە، ژن و شیعر تەواوکەری یەکترین..

ژن، داگیرسان و، گەشانەوەو.. کەرەسەی خاو دەبەخشیتە داهینانی شیعریی و.. شیعریش، ژن دەرازینیتەوەو، چاوانی دەریژیت و، عەترپرژینی دەکات و لە نەمان و پووکانەوە دەیپاریزیت..

ژن، بوونیکی ئاویی بە شیعری من بەخشیوەو.. تەپ و تۆزی بیابانی لە ئەبجەدییەتی شیعرم تەکاندووە..

ئەز، بەتەنێ لە شیعری خۆشەویستی نادویم.. بەلکو لە هەرچیەکی نووسیومە، بە شیعرو پەخشانەوە، ئەدویم..

ژن، چەشنی گەوالە هەوریك بە شوینمەوەیەو، تەنانەت شیعرە نەتەوایەتی و سیاسییەکانیشم سایەباران دەکات..

***کەواتە.. بۆچی (عباس محمود العقاد) وتویەتی: نزار قەببانی چۆتە سەرا پەردەی ژنەوەو، ئیتر لیی نەهاتۆتە دەرێ.. بلێی ئەمە گلەییەکی ئەدەبییانە بیت.. یاخود نوکتەیەکی میسرییانەیە؟**

—نە ئەمیانەو.. نە ئەویشیان..

ئەوەی (العقاد) وتویەتی، رەنگدانەوەی دووفاقیی رووناکبیرانی عەرەبە.. چونکە رووناکبیری عەرەب، هەرچەندە ئاسۆی بیرکردنەوەی فراوان بیت و، سەرچاوەکانی مەعریفەو خویندنەوەو تاقیکردنەوەکانی زۆر بن، کەچی هیشتا گریی جنس لە ناخیدا بە شاراوەیی دەمینیتەوەو.. ژنیش لەلای، سەرچاوەیەکە لە سەرچاوەکانی شەرم و شوورەیی..

ئەوەی لە (العقاد)دا دووچاری تیرامانم دەکات ئەوەیە، ئەو نە لەرووی عاتیفیەوە بیبەش بووەو نە کەسیکی گرفتاریش بووە لەو بارەیەوە، خۆ پەیوەندییەکانی خۆی بە (مي زيادە) و (سارە)وە، پەیوەندیی نهینیی نەبوون..

ئەز خودی خۆم، لەو بارەیەوە خۆشنوودم بەوەی کە کەسیکی وەك (العقاد) توانیویەتی لە سەرەتای ئەم سەدەیەدا، پەیوەندیی لەگەڵ ژناندا بگریت، لە کاتیکدا و لەو رۆژگارەدا کۆمەلی میسری بەچاوی لیبووردنەوە لەو جۆرە پەیوەندیانەی نەدەروانی..! بەلام دووفاقیی رووناکبیران کە پیشتر ئاماژەم بۆ کرد، وای لە (العقاد) کردووە رەخنەم

لیبگریت و عەیبدارم بکات بەوەی (چوومەتە سەراپەردەی ژنەوەو لیی نەهاتوومەتە دەرەوە)، لە کاتیکدا خۆی زیاتر لە جاریك سالۆنە (ئەدەبیەکەی) -مي زیادە-وە.. کە شەوانیش مالی ئەو خانمەی جێ دەهیشت کەس لە نهینیی ئەو سەردانە پیچانەوەوە پرسیاری لی نەدەکرد، ئایا ئەوە بەهۆی عیشقی ئەدەبەوەیە.. یاخود عیشقی ئەو خانمە لوبنانییە زیرەك و نیگا بەخشە بوو کە لەو سەردەم و رۆژگارەی میسردا، زۆربەی پیاوانی ئەهلی ئەدەبی کەمەندکیش دەکرد..

رەنگە ویژدان و ئینساف ئەوەم لی بخوازن کە هەلویستی مامۆستا (توفیق الحکیم) سەبارەت بە شیعرم لە سالانی چلەکاندا، تۆمار بکەم..

ئەوکاتەی کۆمەلە شیعری (مندالیتیی مەمك)م لە قاهیرە بلاوکردەوە، هەلویستی (الحکیم) لە هەردوو رووی هونەریی شارستانییەوە لە هەلویستی (العقاد)ی مامۆستامان لە پیشتر بوو..

مامۆستا (الحکیم) زمانیکی تازەی شیعریی لە (مندالیتیی مەمك)دا بەدیی کردو، شیوازیکی نوێی دەربرینو، پەیڤینیکی جیا لە رستەی شیعریی باو و ئاسایی تیدا دۆزییەوە.. (الحکیم) لە هەمان گۆشەنیگای (العقاد)ەوە قسەی لەسەر شیعرەکانم نەدەکرد، چونکە ریبازی هونەریی

(الحکیم) لە رووی تازەگەریی و کراوەیی و پیشکەوتن خوازییەوە زیاتر لە پیشەوە بوو..

٣٥

***چل سالە تۆ دەوامی ریك و پیکی خۆت لە قوتابخانەی (ژن)دا دەکەیت.. قۆناغەکانی سەرەتایی و سانەوی و زانکۆت بریوە..[١٦] دەکرێ پیمان بلییت بەری رەنجی سەختی ئەم خویندنەت چییەو.. چیی لە ژن فیربوویت؟**

-چ شتیك فیر نەبووم..

چونکە خۆشەویستیی تاقە زانستیکە، هەتا مەلەی تیدا بکەیت، جەهلت زیاتر دەبیت..

لە دنیای (ژن)دا، بروانامەی بالا نییەو.. لە هەموو جیهانیشدا پیاویك نییە، ویرای کۆشش و سەعی کردنی، بتوانیت بانگەشەی ئەوە بکات کە بروانامەی (دکتۆرا)ی لە خۆشەویستیدا هیناوە.. یەك بەخۆم بروانامەکان نابنە مایەی بایەخپیدانم.. بەلکو بە پیچەوانەوە، ئەز بە ئەنقەست تەمبەلیی دەکەم بۆ ئەوەی دەرنەچم و.. نیو سەدەی تریش لە قوتابخانەی (ژن)دا بمینمەوە..

---

[١٦] لە سیستمی پەروەردەیی و خویندنی هەردوو ولاتی سوریاو لوبناندا، بەهەردوو قۆناغی ناوەندی و ئامادەیی دەوتریت: سانەوی- وەرگیر.

ئەز هەرگیز پەلەی دەرچوون (التخرج)م نییە..

چونکە گەر لە قوتابخانەی ژن دەرچووم، ئەوسا دەبمە کەسیکی بیکارو.. بەدەم قەهرەوە دەمرم..

پیاوی زیرەك، ئەو پیاوەیە کە هەتا خوا حەز بکات و مەیلی لەسەر بیت، وەك (قوتابییەك) لەگەڵ ژندا بمینیتەوە..

ئەو لەحزەیەش تیایدا پیاو بانگەشەی ئەوە دەکات کە خەتمی دەرسەکانی کردووەو، ئیتر بۆتە داناو، زانا.. یاخود بۆتە (مەرجەعیك) بۆ شارەزایی لە کاروباری ژناندا.. ئەوکات چیژی گەران و پەیپیبردن ون دەکات و لە ریگەی نامەگۆرینەوەوە (المراسلە) دەبیتە ئەندامی یەکیك لە کۆرەکانی زانیاری (المجامیع العلمیە).

بۆیە، بەختەوەرم کە ئەوە رابگەیەنم؛ ئەز لەگەڵ ژندا، لە هەموو پلەکانی خویندنما راسب بووم و.. رەنگە ئەمەش تاقە ریگە بیت بۆ ئەوەی وەك شاعیریك بمینمەوە..

٣٦

***عەتر چیت پێ دەڵیت؟**

-عەتر؛ ئەو زمانەیە، وەك هەموو زمانەکانی تر، وشەو، حەرف و، ئەبجەدییەتی خۆی هەیە..

عەترەکانیش، جۆرو تیکەڵەی خۆیان هەیە..

هەیانە، یەکپارچە نزایە..

هەشیانە، یەکپارچە نویژکردنەو..

تیاشیاندا هەیە، یەکپارچە داگیرکردنیکی بەربەرییانەیە..

عەتری شارستانیی، جوانیی خۆی هەیەو، هەروەها عەتری کیویش جوانیی خۆی هەیە.. دیارە پیوانەی ئەمەش بەپێی ئەو بارە دەروونییەیە کە تیایدا پیشوازیی لە عەتر دەکەین و.. هەروەها جۆری ئەو ژنەی خۆی عەترباران دەکات..

پیاویش، گەمەی خۆی، لە هەلسەنگاندنی عەتردا دەکات، بە واتا لووتی پیاو لەکاتی بۆنکردندا پەیوەندیی بە ئاست و شارستانیتیی پیاوەکەوە هەیە.. پیاوانی وا هەن ئەو عەترانەیان خۆش دەویت کە هاوار دەکەن و.. پیاوانیش هەن ئەو عەترانە بە چاك دەزانن کە گیان دەکوژن..

پاشان، جۆری پەیوەندییەکەمان بە ژنەوە، رۆلی خۆی هەیە لە دیاریکردنی جۆری ئەو عەترەی سەرنجمان رادەکیشیت..

عەتری یار شتیکەو.. هیی عەشیقە شتیکی ترو.. عەتری کچە قوتابییەکی تەمەن حەڤدە ساڵ شتیکەو.. هیی خانمیکی تەمەن چل ساڵ شتیکی تر.. سەبارەت بە منیش، بەپێی گۆرانی باری دەروونیم، جۆری ئەو عەترەش دەگۆریت کە هەلی دەبژیرم؛ هەندیك جار ئەو عەترەم خۆش دەویت کە بە نەرم و نیانیی دەستم پیادەهینیت و.. هەندێ جاری تریش

ئەو عەترەم خۆش دەويت كە شۆڕشم بەسەردا بەرپا دەكاتو.. جاری واش هەيە ئەو عەترەم لا خۆشەويستە كە دەكەويتە دايالۆگيكی دريژەوە لەگەلمدا.. بەلاّم ئەو ژنەی ميشكم دادەگيرسينيت، ئەو ژنەيە كە چەشنی هەور ديتە لامو، جگە لە چەند دلۆپيك ئاو هيچی تری لەسەر پيستەكەی هەلنەگرتووە..

٣٧

***لە هەموو نووسينەكانتدا، پێ لەسەر ئەوە دائەگريت كە پيويستە خەسلەتی عاشقانە لە سەركردەی عەرەبيدا هەبيت.. ئايا لە رووی سياسييەوە ئەمە شتيكی شياوە؟**

–ئەگەر سياسەت ئەوەبيت كە ماكياڤيلی نەخشی كيشاوەو پراكتيزەی كردووە، ئەوا، نەخير ئەوە كاريكی شياو نييە..

بەلاّم ئەگەر سياسەت ئەوە بيت كە (عومەری كوری خەتتاب) چ وەك فيكرو چ وەك كردەوەش تيايدا ژياوە، ئەوا، ئەوە كاريكی زۆر شياوەو.. زۆريش ئاسانە..

ئەگەر گەلی عەرەب لە رووی فكرييەوە گرفتار بيت و، لە رووی نەتەوايەتی و سياسی و ديموكراتيشەوە موعاناتی هەبيت؛ ئەوە هۆيەكەی دەگەريتەوە بۆ ئەوەی كە ئەوانەی حوكمی دەكەن عاشق نين و.. ئەوانەش كە عاشقن، جلەوی حوكمييان بەدەستەوە نييە..

ئەوكاتەش حوكمرانيكی عاشق ديتە سەر تەخت، ئەوكات نان دەبيتە ئالتوون و.. هەژاران بەرگی زير دەپۆشن و، چاوانی مندالآن و.. قەسيدەی شاعيران دەبنە ئالتوون و.. ئەم نيشتمانەش دەبيتە ئەو بەهەشتەی كە رووبارەكان بەهەناويدا دەرۆن..

٣٨

***ئايا شيعری تۆ بۆ يەك ئافرەت وتراوە.. يان زياتر لە ئافرەتيك؟**

–ئەگەر شيعرم بۆ تەنها يەك ئافرەت بوايە، ئەوا يەك قەسيدەم دەنووسی و.. دواتر دەستم دەكيشايەوە.[17]

٣٩

***چ كاتيك هەست بەوە دەكەيت كە پيويستت بە سەركۆنەكردنی خۆت هەيە؟**

–ئەوكاتە سەركۆنەی خۆم دەكەم كە لە كۆرو كۆبوونەوەيەكدا شيعر بخوينمەوە تيايدا پياوان زياتر بير لە پيكە ويسكی بكەنەوە نەك شيعرو.. ژنانيش زياتر بايەخ بە كلريژكردنی چاوانيان بدەن، نەك چاوانی قەسيدە..

17 ئيستيقالەم دەكرد

٤٠

*رۆلی ژن چییه له جیهاندا؟

–رۆلی ژن ئەوەیه وا له زەمین بكات بسوریتەوە..

٤١

*دەكریت به دوو وشه تیۆری خۆتمان له بارەی ئافرەتەوە پێ بلییت؟

–روانینی من بۆ ژن له زیاتر له هەزار قەسیدەدا پەرش و بلاو بۆتەوەو.. له سەرجەمی كەناڵ و شەپۆلەكانیشەوە پەخشكراوە.. ئایا دەتەویت راڤەكردنت بۆ راڤە بكەم؟

٤٢

*(سعید عقل) دەلیت كه تەنیا یەك گوناهی له ئەستۆدایه، ئەویش ئەوەیە ژنی خۆش دەویت..

ئەی تۆ، ژمارەی گوناهەكانی تۆ چەندن؟

–دیاره مەبەستت ژمارەی چاكەكانمه (فەزیلەتەكانمە)..

چونكه خۆشەویستی؛ تاقه كاری چاكەی ئیمەیه..

ئیدی لەوە بترازیت، سەرجەمی كردارەكانمان كۆمەلیك گوناه و خراپەكارییں...

شۆرشگەلیک
له زیندانی ژناندا
له "قاسم ئەمین"ەوە بۆ "نزار قەببانی"

هەڤپەیڤینیك لەگەڵ " محی الدین صبحی"ی رەخنەگردا

١٥ ی تشرینی یەكەم (ئۆكتۆبەر)ی ١٩٨٠

١

*** محی الدین صبحی:**

-بۆ ئەوەی بۆتی دەرخەم کە مەسەلەی ئازادکردنی ژن، مەسەلەیەکی چەندە ساختەیە، حەواڵەی لای ژنانی رووناکبیرت دەکەم. تۆ وای نابینیت کە ژنە رووناکبیری عەرەب ئازادکردنی ژنی نەکردۆتە کیشەی خۆی؟ ریم بدە هیلە گشتییەکانی ئەو ریرەوەت بۆ بکیشم کە ژنی رووناکبیر لە وڵاتی ئیمەدا، گرتویەتیە بەر:

ژنە رووناکبیری لای ئیمە، کاروانی خۆی لە ژیانی گشتیدا بە بڵاوکردنەوەی پەخشانە شیعریك دەخاتە ریّو، پاشان پیشکەوتن بەخۆوە دەبینیّ و چەند کورتە چیرۆکیك، یان رۆمانیکی، لە قەوارەو بەهای هونەریدا، مامناوەند دەنووسیت و، دەشیّ ژمارەیەك وتاریش بۆ کۆنگرەکانی ژنان و لە بارەیانەوە بنووسیت. خۆ ئەگەر پلەوپایەیەکی بەرزی بۆ خۆی بەدەست هیناو، میردیکی نایابیشی دەستکەوت، ئەوا ئەو دۆخەی بەردەوام دەبیت و، دواتریش دەبیتە خانمی هۆڵەکان! ئەم حاڵەتانەش بە پانتایی کۆمەڵی عەرەبی و، لەناو خاکی نیشتمان و تەنانەت لە مەنفاشدا، لەوە زۆرترن کە بینە ژماردن.. ئیتر بەدەر لەوە ئەگەر

حاڵەتیك هەبیت، ئەوە حاڵەتیکی نائاسایی (استثناء)یەو ریساکە دەسەلمینیت..

***نزار قەببانی:**

-ئەگەر بمانەویت گوللە بە ژنانی رووناکبیرو (هەروەها پیاوانی رووناکبیریشەوە) بنیین، ئەوا گوللەکان هیچ کەسیك ناپیکن.. چونکە رووناکبیریی، بە مانا فراوانە ئاکادیمیەکەی، بریتییە لە شیوازی ژیان و.. هەلویستیکی نویّ بەرامبەر بە جیهان و.. ئەو کەسەشی لەسەر رووباری ژیان دەوەستیت و بە تەنها خەریکی (تەماشکردن)ە بیّ ئەوەی بەدەم تەربوون.. یاخود غەرق بووەنەوە بمریت، ئەوە شایستەی ئەوە نییە وشەی (رووناکبیر)ی بەسەردا ببریّ.

مشکی ناو کتیبخانە، ئینسیکلۆپیدیایەکە (دائرة المعارف) بۆ خۆی، رۆژانە دەیان کتیب لە فەلسەفەو ئەدەب و، میژوو و، بیرکاری و، زانستەکان موتالاّ دەکات. سەرەراش هەرچییەکی لە بارەی مارکسیزم و، وجودییەت و، سوریالیزم و، تەکعیبیەت و، مۆدیرنیزم و، شیعری ئەلیکترۆنی بکەویتە بەردەست دەیخوینیتەوە..

کەچی سەرەرای هەموو ئەوەی کە (دەیزانیت)، هیشتاکە مەحکومە بە دۆخ و خەسلەتە (مشکایەتییەکەی) خۆی و ناتوانیت لەو دۆخ و خەسلەتە تیپەرینیت..

ئەم دووفاقییەی نیوان بیرۆکەو کردار.. نیوان تیۆرو پراکتیك.. نیوان خەونی ژنان بە کۆدیتاو هینانەدیی ئەو

خەونە، نیوان بیرکردنەوە لە تیرۆرکردنی پیاوو شووکردن پیی، نیوان ریسواکردن و ئابڕووبردنی پیاو بە خیانەت لە رۆژداو کەچی چوونە باخەلی لە شەودا.. ئەم رووناکبیرییە نیفاقزەدەییە.. یان نیفاقە رووناکبیرکراوە.. ئەمەیە بۆتە هۆی مانەوەی ژن لە ژیر (چەنگالی دەستی پیاو)داو.. هۆی بەزیندویتی مانەوەی شەهریار پاشا هەتا ئەمرۆکە..

کیشەی ئازادکردنی ژن، لافیتەیەکە لەو هەزاران لافیتانەی کە جیهانی عەرەب دژ بە ئیستیعمارو، ئیمپریالیزم و، رەتاندن و، دەسەلات بەسەرداگرتن و، سەرکوتکردنی بەرزی کردوونەتەوە.. ئەوەی دەیکەین، خۆپیشاندان، یاخود ریپیوانیکە لەو ریپیوانانەی کە ماوەی چل سال دەبیت تیایدا ریّ دەکەین بیّ ئەوەی بزانین بۆچیو.. بەرەو کویّ ریّ دەکەین و.. بیّ ئەوەشی بتوانین بە تەنها یەك ژن لە زیندانی ژنان بهینینە دەرەوە.. هەرچییەکیش لە بارەی ئازادی و ئازادبوونەوە وتراوە، سنوورەکانی زمانی شیعرییان نەبەزاندووە..

سەبارەت بە لایەنی (مەیدانی) کیشەکەش، بیگومان هەتاکو ئیستا، یەك کەس نە لە ژنان و، نە لە پیاوانیش لەو پیناوەدا خوینیان نەرژاوە..

کەواتە، ئەم شەرە، شەریکی کارتۆنییە، شەریکی دۆنکیشۆتانەو.. نمایشگەراییە..

ژن، ئەدەبی وەك جۆریکی تازەی (ماکیاژ) بەکارهیناوە بۆ ئەوەی بە سەداو سیماوە جارو ریکلام بۆ خۆی بکات و.. بە (کەسانی خاوەن مەبەست) رابگەیەنیت کە ئەم (لیرەدایە)و ئامادەیە بۆ شووکردن..

ریگەیشم بدە کە بەوپەری راشکاویی و تاکو رادەی بریندار کردن بلیم؛ هەندیّ لە نموونەکانی ئەدەبی ئازادیخوازانەی ژنان لە جیهانی عەرەبیدا، لە (بانگەشەیەك بۆ شووکردن)، بانگەشەیەکی خۆرایی و بیّ پارە، زیاتر نییە..

سەبارەت بە پیاویش، هەر کاتیك خۆپیشاندانی ژنان بەرپا بووبیت، ئەو بە چاویکی بەدو سووکەوە لە پەنجەرەی مالەکەیەوە سەیری خۆپیشاندانەکەی کردووەو، لەدلّ و دەروونی خۆشیا ئەوەی زانیوە کە ئەگەر لە بالکۆنی مالەکەیەوە قەسیدەیەکی خۆشەویستی ژنە خۆپیشاندەرەکان بخوینیتەوە، ئەوان لافیتەکانیان توور هەلئەدەن و ئەو سکالانامە پرۆتیستۆیانەی (عرائض الإحتجاج) پییانە لەت وپەتی دەکەن و.. بەگریان و پۆزشەوە بەردەبنەوە سەر سنگی.. یاخود خۆ بە مالەکەیدا دەکەن بۆ ئەوەی فنجانیك قاوەی بۆ دەم بکەن..

ئەو هیلی بەیانییەی کە لە پرسیارەکەتدا بۆ کاروانی ئەدەبیی ژنە نووسەری نیشتمانی عەرەبت کیشا، هەتا رادەی کارەسات، هیلیکی راست و دروستە..

ئەگەریش بابەتیانەو دوور لە هەر شتیکی تر، بەدواداچوونمان هەبیت بۆ هەلهاتن و، دواتر ئاوابوونی درەوشاوەی ژنان لە ژیانی رووناکبیریماندا لە سالانی پەنجاکانەوە هەتا ئەمرۆکە، ئەوا بۆمان روون دەبیتەوە کە ئەدەب لەلای ئەوان لەوە بترازیت کە (ئۆتومبیلیکی تاکسی) بووەو گەیاندوونیەتە بەر دەرگای دادگای شەرعی یان بەردەرگای کەنیسە، هیچی تر نەبووە..

٢

*** محی الدین صبحی:**

سلوکی بەزیوانەی ژنانی رووناکبیر لە هەمبەر کیشەکەیاندا ئەوکاتەی نووسەرو شاعیرانی پیاو هەر لە قاسم ئەمینەوە تاکو نزار قەببانی دەیخەنەروو، وای کردووە کیشەکەیان وەك کیشەیەکی بە زۆر دروستکراو بیتە بەرچاو.. تەنانەت تۆش کە خاوەنی زۆرترین جەماوەریت، لە مەسەلەی وروژاندنی کیشەی ئازادکردنی ژندا کە بە کیشەی خۆتی دەزانیت، هەست بە تەنیایی دەکەیت و جەماوەری ئەو ژنانەشت بە دەورەوە نییە کە دەتەوێ بەناوی ئەوانەوە قسە بکەیت.. بەلگەش بۆ ئەوە، ئەم چەند دیرەیە کە وەك پیشەکییەك بۆ دیوانی "رۆژانەی ژنیکی بێ موبالات" نووسیوتەو، دەلییت:

"بلێی چەپگەردیی قەدەر لەوەدا نەبیت کە ئەز بە زمانی ژنان هاوار بکەم و، ژنان خۆیان نەتوانن بە دەنگی سروشتیی خۆیان هاوار بکەن؟ ئەی ژنان بۆچی بیدەنگ دەبن؟".

لەو بروایەدام، ئەگەر ژنان بیانەویت چاك دەزانن هاوار بکەن، دەنگیشیان هەمیشە لەکاتی پیویستدا تەیارو ئامادەیە.. وەکی تریش پیویست بەتۆ ناکات کراسی ئافرەت بپۆشیت یاخود کلی چاوانی ئەو بخوازیت..

***نزار قەببانی:**

-مرۆڤ کاتیك دەچیتە شەریکەوە، پیش وەخت قەناعەتی بە سەرکەوتن بەهیزەو، باوەریشی بە بردنەوە هیندە پتەوە قابیلی گفتوگۆ نییە.. ئەگەر وا نەبوایە نە جەنگەکان بەرپا دەبوون و نە جەنگاوەرانیش دەخولقان..

لە سالانی پەنجاکاندا، تەوژمی ئازادیخوازیی لە لوتکەیدا بوو و، هیواکانیشمان بە یەکیتیو، رزگاربوون و گۆران، ئەو مەشخەلە داگیرساوانە بوون کە لە ناخماندا بلیسەیان دەهات..

یەك بەخۆشم، خەمی رزگاربوون، خەمیکی سەرتاپاگیریی بوو، بە واتای ئەوەی من هیلی جیاکردنەوەم لە نیوان رزگاریی نەتەوەییو، ئازادیی سایکۆلۆژیی و کۆمەلایەتی و جنسیی مرۆڤی عەرەبدا، نەکیشابوو، خۆم وابەستەی سیستمی ریزبەندیی و، ریکخستنی کرۆنۆلۆژییانەی شۆرشە عەرەبییەکان نەکردبوو..

ئەو قسەیەش کە لە پیشەکی "ڕۆژانەی ژنیکی بێ موبالات"دا وتومە، ئەوە لە زستانی ساڵی ١٩٥٨دا نووسراوە، واتا لە مانگەکانی سەرەتای پڕۆژەی یەکیتیی نیوان میسرو سوریا بە سەرکردایەتی جمال عبدالناصر..

لەو سەردەمی "کیبریائەشدا" پانتایی خەون بۆ لە ئامیزگرتنی ئاسمان و.. پانتایی زمانیش بۆ سەرجەم خواستەکانی فکر، هەتا دەهات فراوان دەبوون..

دواتر، زەمەنی شکست و دارمانەکان هاتەپیشێ..

خەونەکانیش وردوخاش بوون و لەگەڵیشیاندا ئەبجەدییەت و منداڵیتی وردوخاش بوون و گوڵی ئازادی سیس هەڵگەراو، مرۆڤی عەرەبیش زیاتر لە کوللەیەکی ناو بیابان، دووچاری برسیتی و تینویتی بوو..

لە سالانی پەنجاکاندا، خەونم بە ژنیکەوە ئەدی کە گۆی زەوی بەدەریاو شاخ و خۆرو شەوو رووبارو ئەستیرەو منداڵەکانیەوە لەگەڵدا بەش بکەم.. ئەوکاتە؛ خەون، خەونیکی جوان و عادیلانە بوو.. شایانی ئەوە بوو لە پیناویا بمریت..

لیرەوە، ناکرێ لە ساڵانی هەشتاکاندا، لە بارەی خەونی ساڵانی پەنجاکانەوە سەرکۆنەم بکەیت و لیم بپیچیتەوە.. بۆت نییە ریگە لە منداڵیتییم بگریت کە منداڵیتیی خۆی پیادە بکات و.. ناشتوانیت پرسیاری ئەوەم لیبکەیت؛ بۆچی لە پەنجاکاندا ئەز کراسی ئافرەتیکم پۆشیوەو.. کلی چاوانی و ئەنگوستیلەو گوارەکانیم خواستووە..

لە ساڵانی پەنجاکاندا، شانۆگەرییەك هەبوو بەدوای پاڵەواندا دەگەرا.. قەدەری منیش ئەوەبوو کە لە کۆرو کۆمەڵە خواپیداوەکانەوە بیمەدەرێ.. بۆ ئەوەی تەعبیر لەوە بکەم کە لەناو ئەو کۆرو کۆمەڵانەدا روویەدات.. چ کەسیك ئەوەی بەسەردا نەسەپاندووم کە ئەو رۆڵەی خۆم بگیرم.. وەك چۆن کەس ئەوەی بەسەر هاملیتدا نەسەپاندووە کە هاملیت بیت و، بەسەر ئۆتیللۆدا کە ئۆتیللۆ بیت..

هەموو ئەوەشی کە دەرکم پیدەکرد ئەوەبوو کە ئەز قەناعەتم بە بایەخی شانۆگەرییەکەو، بە دەقی شانۆگەرییەکەش هەبوو کە بە دەنگیکی بەرزو حەماسەتیکی بێ وینەوە دەمخویندەوە..

لە لەحزەیەك لە لەحزەکەکانی غروردا وام خەیاڵ دەکرد کە دەتوانم ببمە ئەسکەندەری مەکەدۆنی و هەموو دنیا داگیربکەم و، سوپایەکیش لە ژنانی جەنگاوەر لە پیشتمەوەن..

بەڵام لە گەرمەی ئەو خەیاڵەمدا کاتێ ئاورم بۆ پشتەوەی خۆم دایەوە بۆ ئەوەی شوین و پیگەکانی سوپاکەم بەسەر بکەمەوەو لە ورەی بەرزیان دڵنیابم.. لە سەنگەرەکاندا جگە لە شانەی شکاو و.. شووشە عەتری بەتاڵو.. پیلاوی پاژنەبەرزی دەستکردی شارل گۆردان و.. ماگلی.. هیچی ترم بەدی نەکرد..

جەنگ، هەر جەنگیك بێ، لانی کەم لە قوربانیدانی جەستەیی و ئابووری و کۆمەڵایەتی دەویت و، هەروا دەست بەردارنیشی لەو حالەتی نازو نیعمەت و حەسانەوەیە پیویستە کە ئەقلیەتی کۆمەلگاکانی حەریم پیك دەهینن. بەلام وا پیدەچیت ژن لە بارودۆخی ئابووریی میژوویی خۆی ئاسوودە بیت چ باکیکی بەگۆران و چاککردنی نەبیت..

تاقە ئامانجی ستراتیژی ژن ئەوەیە کە مایەی حەزلیکردن و ئارەزوو راکیشان بیت و.. توانای راکیشان و رامکردنی نیرینەی هەبیت و، ملکەچی سیستمی دەزگایی (نظام المؤسسة)ی بکات..

هەر لەسەر پیودانگی ئەم ستراتیژییەتە گشتییە، چ جیاوازییەك نییە لەنیوان مەدام کۆری و بریجیت باردۆ، نیوان سیمۆن دۆبۆڤوارو نەجوا فوئاد ی سەماکەردا..

٣

*** محیی الدین صبحی:**

ئەو دیاردەیەی کە لە نووسینەکانی بانەگەشە خوازانی ئازادکردنی ژندا وەك دیاردەیەکی دژو پیچەوانەی بانگەشەکەیان دووچاری سەرسورمانم دەکات ئەوەیە ئەوان بە جەورو ستەمیکی نوێی زیاتر لە جەورو ستەمە کۆنەکەی پیشتر مامەلەیان کردووە: کەسیك لەوان بایەخی نەداوەتە ئەوەی لە ژن بپرسیت کە چی

دەویت؟ کەچی هاوزەمان لەگەڵ ئەو نەپرسینەدا، هەریەك لەوانە دەستنیشان کردن و چارەسەرو داو و دەرمانی نەخۆشییەکەی پییەو نەخۆشەکەش دیار نییە یان ئامادەنییە، یاخود هۆشی بەخۆی نییە.. ئەوەش وا دەکات کە دەستنیشان کردنەکان لەلایەن ئەوانەی بایەخی پێ ئەدەن وەك ئەوەی لی دیت کە لە هەوادا رەسم بکەن.. یاخود لە کۆمەلی هیلی رووت و قووتی زەینیی دەچن هەرکاتیك بەر واقیع دەکەون، هەلاهەلا دەبن..

ریگەم بدە بە راشکاوی گفتوگۆت لەگەلدا بکەم، وەك ئەوەی ماوەی چارەکە سەدەیەکە پیکەوە بەو راشکاوییە راهاتووین؛ ئەز لەو بڕوایەدام نزار قەببانی، بەتەنێ (ژن)ی خەونەکانی خۆی لە زولمی پیاوانەی خۆی رزگار دەکات و، هەر نووسەریکی عەرەبیش وینەی ژنی ئازادکراو بەپێی ئارەزووەکانی خۆی دەکیشیت.. بۆیە قسەکردن لە بارەی ژنی ئازادەوە، لە قسەکردنی هەمان ئەو نووسەرە دەچیت لە بارەی شاکچی خەونەکانی خۆیەوە، قسەکردنی لە بارەی کچە پالەوانی چیرۆکەکان یاخود فیلمە پەمەییەکانەوە..

ئەگەر بمانەویت کەسانیکی جددی بین، نەك شۆرشگیری ناو هۆلەکان یاخود تیۆریستی ناو گازینۆکان، ئەوا دەبیت ئەو راستییە بزانین کە ژنی عەرەب لە ئاستی واقیعیکی هەستپیکراودا، هاوبەشیی هەمان ئەو نەخویندەواری و برسیتی و

پلیشانەوەیە دەکەن کە پیاوی تیدا دەژی و، کیشەی ژن لە هیی پیاو جیا نابیتەوە..

***نزار قەببانی:**

-پیویست ناکات پرسیاری ئەوە لە ژن بکەین کە چیی دەویت..

چونکە هەموومان دایک خوشک و، کچ و، ژن و، یارو خۆشەویستمان هەن.. ئەو زولمەشی لە ژن دەکریت پروپاگەندەیەك.. یان خورافەتیك.. یان تابلۆیەکی سوریالیی نییە.. بەلکو زولمیکی بینراو و بیستراوەو.. لەسەر شاشەی ژیانی رۆژانەمان بەردەوام نمایش دەکریت.. هەروەها زولمیکە وەك شاخ و دۆڵ و رووبارو بیابانەکانی نیشتمان نەگۆرو چەسپاوە..

ئەگەر ژنی عەرەبیش نوتقدانی نەمابیت، یاخود بەپیی مەرسومیك کە پیاو دەری کردووە قسەکردنی لی قەدەغە کرابیت، یاخود وەك -تۆ دەلییت- ئەگەر هۆشی بەخۆی نەمابیت.. ئەمە ریگە لە نووسەر ناگریت (مەبەست لە نووسەری پیاوە- وەرگیر) کە جیگەی ئەو رووشاویی و شکاویی و ئەو پەلە شین و مۆرانە دەستنیشان بکات کە سەرتاپا جەستەی ژنی لە گوێی مەمکەوە هەتاکو بەری پییەکانی گرتۆتەوە..

تۆ، بەو راشکاوییەی کە ئەز پیم خۆشە، دەلییت: "نزار قەببانی بەتەنێ -ژن-ی خەونەکانی خۆی، لە زولمی پیاوانەی خۆی رزگار دەکات". منیش بە هەمان راشکاویی کە چارەکە سەدەیەکە تۆم پیی ئاشنا کردووە، پیت دەلیم: بەلێ.. ئەز ئەوە دەکەم.. چونکە منیش نیرینەیەکم لە نیرینەکانی قەبیلەو.. سوپەرمانیك.. یاخود لۆردیك نیم لە لۆردەکانی گەرەکی مایڤیر لە لەندەن..

ئەز، قەبیلە گەمارۆی داوم و.. راوەدووم دەنیت و.. دەیەویت ناچارم بکات دەستی شیخی عەشیرەت ماچ بکەم و.. دواجار، ریگەم نادات بچمە ژوانی مامزیك.. بەلام ئەز هەمیشە گالتەم بە رەوشتەکانی عەشیرەت هاتووەو ئەوەم رەت کردۆتەوە کە دەستی شیخی عەشیرەت ماچ بکەم و.. بگرە زیاتر لەوەش، بەناو بریقەی خەنجەرەکان و، سەگوەری پاسکردندا، پیدزکەم بۆ ژیر دەواری مامز کردووە.. لەو دەوارەی مامزدا، کاتیکی وا نەرەخساوە هەتا کۆنووسیك بۆ لیکۆلینەوە لە گرفتەکانی مامز بنووسمەوەو، دواتریش؛ ئیعتیرافەکانی لەسەر کاسیتیکی ڤیدیۆ تۆمار بکەم.. چونکە نە خەنجەرەکان و، نە سەگەکانی پاسکردنیش، ئەو بوارەیان نەداوە بۆ ئەو کارە..!

ئیتر بەو جۆرە هاواری نووسەرانی عەرەب سەبارەت بە ئازادی ژن، هاواریکی پچرپچرو.. گرژو.. شەخسی و.. خودیی و.. پر لە توورەیی بووە.. ئەمەش شتیکی زۆر سروشتیە.. چونکە ئەوکاتەی ئیمە هاوارمان دەکرد، ژنمان لە

تەکدا نەبوو، بەلکو بە دزییەوەو لە درزی دەرگاکانەوە دەمانهینانە ناو هاوارەکانمانەوە.. نەك هەر ئەوە، بەلکو ئیمە (ژن)مان بە خەیاڵ دەخولقاندو وەك چۆن هونەرمەندیکی تەشکیلیی، بەهیزی خەیالزایندەیی و بە رەنگەکانی خەون تابلۆکەی دەنەخشینیت، ئیمەش ئاوا ژنمان دەنەشخاند..

شتیکی زۆر سروشتیشە بەو جۆرە وینەی ژنی ئازاد بکشیم کە خودی خۆم وینای دەکەم و.. پاشان هەولبدەم سەرەتا لە چەنگالی خۆم و، لە ددان و کەلبەکانی خۆمی دەرباز بکەم..

لە قەسیدەکەمدا، "ژنیکی سك پر"؛ گلەیی و گازەندە بەتەنێ ناباریتە سەر سەری نزار قەببانی، بەلکو دەباریتە سەر سەری هەموو پیاوان.. لە قەسیدەی "رۆژانەی ژنیکی بێ موبالات"یشدا، نەفرەت بەسەر هەموو نیرینەکاندا، بە نزار قەببانیشەوە، دەباریت..

کەواتە.. ئەز لە نووسینەکانمدا، بانگەشەی ئەوە ناکەم کە پەیامبەریکی ئاسمانیم و هاتووم بۆ ئەوەی ژن لەناو شیشە ئاسنینەکانی زیندانەکەیەوە بهینمە دەرەوە، چونکە ئەوە باش دەزانم کە منیش لەگەڵ ئەودا پیکەوە لەهەمان زیندانین و.. حوکمدانی هەردووکمان هەر یەك حوکمدانەو، ئەو دادوەرەش حوکمەکەی دەرکردووە، هەمان دادوەرە.. خۆ ئەگەر پیاو بە حوکمی بۆماوەیی (الوراثة)، هەندیك

دەستکەوتی میژوویی بۆ خۆی قۆرخ کردبیت و، تاکو ئیستاش وەك کەلەشیر شانازیی بە پەری فش و قووقەی خۆیەوە بکات، ئەوا لە راستیدا حالی ئەو لە حالی مریشکەکانی باشتر نییە.. ئازادیی ژن، ئەلقەیەکە لە ئەلقەکانی ئەو زنجیرە ئاسنینەی کە مرۆڤی عەرەبی لە ساتی لەدایك بوونیەوە تا ساتی مردنی، لەمسەر بۆ ئەو سەری نیشتمان، کۆت و پیوەند کردووە..[18]

ناشکرێ ئەم ئەلقەیە، بەبێ شکاندنی ئەلقەکانی تر بە تەنێ بشکیندریت.. ئەو ئەلقانەی کە دەست و پێو، فکرو، خەونەکان و، غەریزەی جنسیی مرۆڤی عەرەبیان شەتەك داوە.

سیستمی کۆمەڵایەتیی کۆمەلگەی عەرەب، وەك گشتیك (ککل)، پیویستی بە چاوپیداگیرانەوە هەیە..

ئەوەی من و، غەیری منیش، ئەنجامممان داوە، جگە لەوەی کە شۆرشیکی بچووکە دژ بەو سیستمە بەردینە دەسەڵاتخوازەی کە راستکردنەوەی پیویستی بە هەزاران شۆرشی بچووك هەیە، هیچی تر نییە.

[18] لە دەقە ئەسلییەکەدا نزار وتویەتی: "من ام القوین الى طنجة" واتا لە – ام القوین–ەوە هەتا –طنجة، کە دەکاتە ئەمسەرو ئەوسەری نیشتمانی عەرەب. بۆیە ئیمە وەك مانا گشتیگرییەکەی تەرجەمەمان کردووە– وەرگیر.

***محى الدين صبحى:**

-ئەو نووسەرانەی، بێ ئەوەی رای ژن وەربگرن، رزگاری دەکەن.. وەك ئەوە وایە پارلەمانیك دابمەزرینن، کەچی لە بیریان بچیت نوینەرانی گەلی بۆ بانگهیشت بکەن.

نموونەی ئەم جۆرە بیریارانە!! بریاری وا دەردەکەن کە بەتەنێ گیروگرفتەکانی خۆیان چارەسەر دەکات نەك هیی ژنان.. ئەگەر وا نییە دەسا پیم بلێ؛ بەدریژایی سەدەیەك گفتوگۆو پیلەبازی، فکری عەرەبی چیی بەخشیوەتە کیشەی ژن؟

*فیرکردنی ژنان؟

ئەی ئەوە نییە ژمارەی ژنە شاعیرەکان-ی سەردەمی جاهیلیەت بەقەد ژمارەی شاعیرانی پیاو بوون لە هەمان سەردەمدا.. لە سەردەمی سەرەتای ئیسلامیشدا هەر بەو جۆرەو.. خۆ ئەو کاتیش و هەر لە رۆژگاری (الخنساء) و (هند بن عتبە)و، (لیلی الاخیلیە)وە ژن فیرخوازو شۆرشگیر بووە..

*ئەی فکری عەرەبی، ئازادی ژنی لە هەلبژاردنی هاوسەرەکەیدا، دەستەبەر کردووە؟ ئەوە نییە شەرع، زەواجی وەك عەقدیك داناوە کە بە رەزامەندیی هەردوولا نەبیت، ئەو عەقدە تەواو و راست دەرناچیت..!

*ئەی ئازادیی ژنی لە خۆشەویستییدا فەراهەم کردووە؟

لە بەرامبەر ئەمەدا دەلیم، تەنانەت ئەوروپاش لە سەدەی رابردووەوە[19] لەگەڵ بزوتنەوەی رۆمانسیزم و سەرەتاکانی شۆرشی پیشەسازییدا خۆشەویستیی عاتیفی ناسیوە.. بگرە لە شەستەکانیشەوە ئەوروپا ئازادیی جنسیی ریگەپیداوە، واتا دوای بیست ساڵ لە دۆزینەوەی هۆیەکانی منداڵ نەبوون. ئەوەش بەلگەی ئەوەیە کە کۆمەڵ هەر کۆمەلە لەهەر زەمان و زەمینیکدا بیت.. مەسەلەی یاخیبوونیش، ئەوەیان بازدانیکی نائاسییەو (استثنائیە) و ناکریتە پیوەر..

***نزار قەببانی:**

-کام پارلەمان؟ کام ئەنجومەنی گەل، کام ئەنجوومەنی راویژکاریی؟ کام کۆنگریس؟

پیاوی عەرەب کە ریگە نەدات ژن لەگەلیا لەسەر میزو سفرەی خوان دابنیشیت، ئیتر چۆن ریگەی پێ ئەدات بەشداریی پۆستی سەرۆکایەتی یان وەزارەتی لەگەلدا بکات.. یاخود حوکمرانیی لەگەلدا بەش بکات؟ تۆ لە خستنە رووی گیروگرفتەکەدا بەم شیوەیە، وەك یەکیك لەو رۆژهەلاتناسانە دییتە بەرچاو کە هەوڵ ئەدەن بەهۆی راڤەکردنی دیوانی (ابن الرومی)یەوە، رۆژهەلات بدۆزنەوە..

ئەگەر نووسەران و بیریارانیش بریارگەلیك بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفتەکانی خۆیان، نەك گیروگرفتەکانی

[19] مەبەستی سەدەی نۆزدەهەمە- وەرگیر.

ژنان، دەربکەن.. ئەوا ئەم دیاردەیە، دیاردەیەکی باشە..
چونکە چارەسەر کردنی گیروگرفتی پیاو، بە شیوەیەکی ئوتوماتیکی دەبیتە هۆی چارەسەر کردنی گیروگرفتی ژن..

بۆچی ئیعتراف بەوە نەکەین کە پیاوی عەرەب سەری گلۆلەی گیروگرفتەکانە.. چونکە ئەگەر پیاو بگۆریت، ئەوا ژنیش بەشیوەیەکی ئۆتۆماتیکی دەگۆریت..

ژن، ناتوانیت لە سایەی پیاویکی کۆیلەدا ئازاد بیت و.. ناشتوانیت لە سیبەری پیاویکدا قسە بکات کە ئیعتراف بە وشەی مێینە نەکات.. سەبارەت بەوەشی کە فکری عەرەبی بە دریژایی سەدەیەك گفتوگۆ، چیی بۆ کیشەی ئافرەت کردووە، ئەز لەو برواییەدام –بیگومان لیرەدا لەگۆشەنیگای شیعرەوە قسە دەکەم– کە ئەم فکرە کاریکی هاندەرانەی لەناو زیندانی ژناندا ئەنجام داوە.. ئەمەش خۆی لە خۆیدا بەدەستکەوتیّ لە قەلەم ئەدریّ. بەڵام ئەگەر هەندیّ لەو ژنە زیندانییانە مانەوەیان لەو دۆخەدا پیّ چاکتر بیت کە تیایدان، چونکە بە تاریکیی راهاتبوون و لەگەڵ شیشە ئاسنینەکاندا هەلیان کردووە، ئەوا لەم بارەدا خۆیان بەرپرسیارن، نەك فکر یاخود شیعر..

سەبارەت بە فیرکردنی خویندنەوەو نوسینیش، ئەم پرۆسەیە ریژەی لە سەدا یەکی گرفتەکە چارەسەر دەکات، نەك هەموو گرفتەکە.. چونکە ئازادی شتیکەو.. نەهیشتنی نەخویندەواری شتیکی تر.. هەروەها خویندنی کتیبی (صەرف و نەحو) شتیکەو.. خویندنی کتیبی ژیان شتیکی

تر.. بەلگەش بۆ ئەوە، زۆربەی ژنە خویندەوارەکانی ئیمە، هەتا ئیستاش بەهەمان لۆژیکی دایك و نەنکیان، لە کاروباری خۆشەویستیو شووکردن و مارەییەوە ئەدوین و.. ئەو مەرجانەی ئەوان دەیسەپیننە سەر ئەو پیاوەی دیتە خوازبینییان، ئیسرائیلیش مەرجی لەو جۆرە بۆ گەراندنەوەی زەوییە داگیرکراوەکان ناسەپینیت..

کەواتە، پیویستە و هەر دەبیت گۆران لە رەگ و ریشەی ژیاندا بکریت، نەك لق و پەراویزەکانی..

سەبارەت بە کیشەی ئازادیی خۆشەویستیی، یاخود ئازادیی جنس.. ئەوانە باس و خواسیکی پر وردەکارییێن و لەکاتی گونجاویاندا دینە پیشیّ.. بە واتا، ئەو کاتەی کە تیایدا کۆمەلگەی عەرەب ئیعتراف بە تواناو مافی ژن لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیدا، دەکات..

ئەوکاتەی ژن، وەك مرۆڤیکی ئازادو بەرپرسیار، پیگەی خۆی وەردەگریت و، ئەوکاتەی لە رووی سایکۆلۆژی و، جەستەیی و، ئابوورییەوە پیاو دەستی لی هەلدەگریت، ئەوکاتە ئەم کیشوەرە، ئەم شەرە خاچ پەرستانەیە (الحرب الصلیبیە)ی نیوان نیرینەیەتی و مێینەتیی لە کۆڵ دەبیتەوەو بۆ هەتا هەتایە ئاسوودە دەبیت..

٥

*** محی الدین صبحی:**

-بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا فکری نەمەییوی عەرەبی، لە دەست بردنی بۆ کیشەی ژن، دووجار تووشی نشوست هینان بووە. جاری یەکەم، ئەوکاتەی کیشەی ژنی لە کیشەی پیاو جیاکردەوە. چونکە قسەکردن لە ئازادیی، قسەکردن لە گشتگیریی. تۆ کۆمەلیکی دیموکراتیی دابمەزرینە، ئەوسا دەبینیت کە ژنان چۆن بەهرەمەند دەبن لە کاروباری تایبەتیی خۆیاندا، هەروەها لە کاروباری گشتیشیاندا.. تۆ یەکسانیی راستەقینە لە رەخساندنی هەل و مەرجەکاندا بۆ سەرجەم هاولاتیان فەراهەم بهینە، ئەوسا چەندین ژنی هەلکەوتوو دەبینیتەوە کە کێ بەرکێی برادەرە پیاوە هەلکەوتووەکانیان دەکەن.

لە کۆمەلگاکانی هەلپەرستییشدا، ئەو کۆمەلگانەی تیایاندا هەل و مەرجەکان تەنها بۆ کەسانی کاسەلیس و هەوادارانی عەرش و دەسەلات رەخساون، ژنان دەبنە بەشیك لە پرۆسەی بەرتیلکاریی و بەد دابەشکردن (سوو التوزیع)، ژنان خۆشیان بە خیرایی بەشداریی لە گەمەکەدا دەکەن.

جاری دووەمیشیان فکری عەرەبی لەوەدا شکستی هینا، کاتیك گیروگرفتی (ژن)ی وەك ئیشکالیەتیك کە بە دووی چارەسەریکی مامناوەندا دەگەریت، خستەروو: فکری عەرەبی، بانگەشەی ئازادیی ژن دەکات و، کەچی دواتر پاشەکشە دەکات و

پاساویشی ئەوەیە ئەم ئازادییە[٢٠] لە باکوورەوە سنووردارە بە داب و نەریت و، لە باشووریشەوە بە عورف و، لە رۆژهەلاتەوە بە عەقڵ و، لە رۆژئاواشەوە بە کلتور یان رەسەنایەتییەوە..

ئەم فکرە، بانگەشەی ژن دەکات بچیتە مەیدانی کارکردنەوە، پاشتر هەلدەگەریتەوە، ئەوە بیری ژن دەخاتەوە کە ئەو دایك و هاوسەرو خوشكو.. هتدە..

داوا لە ژن دەکات بەشداریی خەبات بکات، بەڵام لە سنووری وزەو خۆبەخشیندا..

بە کورتی؛ فکری عەرەبی ئەوەی هەولی بۆ ئەدات کە بەدەستی راست پیشکەشی ژنی بکات؛ بەدەستی چەپ لیی ئەدزیتەوە..

***نزار قەببانی:**

-ئەز کۆکم لەگەلتا کە هیچ جیابوونەوەیەك لەنیوان کیشەی ژن و کیشەی پیاودا نییەو.. قسەکردن لە ئازادیی، قسەکردنە لە گشتگیریی.

نەبوونی دیموکراسی، بنەمای گیروگرفتەکەیە لە کۆمەلگەی عەرەبیداو ئەوەشی تۆ باسیان دەکەیت هەموویان بەلگەنەویستن.. ئەوەی بەسەر سیاسەتدا دەچەسپیت، هەمان

[٢٠] لە جوگرافیایەکی گەمارۆدراوی نەفرەتیدا- وەرگیر.

شتە کە بەسەر خۆشەویستیشدا دەچەسپیت..[21] جا لەبەر ئەوەی لە سیاسەتدا ئیمە نەخۆش و دەردەدارین، کەواتە لە رووی عاتیفیو.. عەقلی و.. جنسیشەوە ناتەواو و عیللەت دارین..

لە کاتیکدا ئیمە لە بواری سیاسەتدا نەمانتوانیبیت یان لەوە بێ تواناتر بین کە یەکیتییەکی تیکەڵاوبوون[22] یان یەکیتیەکەی فیدرالی، یان کۆنفیدارلیی لە نیوان دوو دەولەتی عەرەبیدا دابمەزرینین.. ئیتر چۆن دەتوانین یەکیتی‌ی نیوان پیاوی عەرەب و مینەی عەرەب رابگەیەنین؟

هەروەها، وەك چۆن فکری عەرەبی، فکریکی کەرتخوازو دابەشگەرایە و فکریکی دەستەگەراییە.. هەر بەو جۆرەش فکری عاتیفی و جنسی‌ی عەرەب، فکریکی کەرتخوازو.. خۆپەرستانەو.. نەرجسیانەیە..

عاشقی عەرەب، هەر لە یەکەم لەحزەی ژن هینانیدا، بیر لە تەڵاقدانیشی دەکاتەوە..

ئەگەر تا ئیستاش، فکری عەرەبی، لە هەلویستەکانیدا بەرامبەر ئازادیی ژن، فکریکی پەشۆکاو و پر لە ئاژاوەو گومرابیت، هۆیەکی ئەوەیە ئەو فیکرە هیشتاکە لە نوختەی

[21] واتا ئەوەی ناجۆرو ناتەواوییە لە سیاسەتدا، هەمان شت لە خۆشەویستیشدا هەیە– وەرگیر.

[22] وحدة اندماجية– زاراوەیەکی سیاسییە– وەرگیر.

ناوەراستی نیوان چەرخی جاهیلیەت وچەرخی کۆمپیوتەردایە.. هیشتاکە کراسی هیپییەکان لە هەندەران دەپۆشیت و، کەچی لە ناوەوەی نیشتماندا عەمامە لەسەر دەکات. فکری عەرەبی، هەتا دەستبەرداری داخرانی خۆیو، دووفاقییەکەی و، گریو گۆلە ئالۆزییەکانی نەبیت، هەرگیز خۆی نادۆزیتەوە..

*** محی الدین صبحی:**

-لە کتیبی "لە بارەی شیعرو جنس و شۆرشەوە" دەلییت:

"هەتا واز لەوە نەهینین کە جەستەی ژن ئەو ئاوەیە پەنجەو ئارەزووەکانمان تیایدا مەلە دەکەن و، واز لەوە نەهینین کە ئەو جەستەیە بە دیواریك بزانین و شەهامەت و گوللەی دەمانچەکانمانی لەسەر تاقی بکەینەوە؛ ئازادیی شتیکی مەحالە.. جنس سەرئیشەی گەورەی ئیمەیە لەم ناوچەیەداو.. پیوەریکی سەرەتایی و کۆنینەیە بۆ سەرجەم ئەو ئەخلاقیاتەی کە لە بیابانەوە لەگەڵ خۆماندا هەڵمان گرتوون."

گەر ریم بدەیت، وام بە زەیندا دیت کە وەڵامی ئەو چەند دیرە لە چەند لایەن و ئاستیکەوە بدەمەوە.

ئەز پیم وایە ئەو سەدو ئەوەندە ملیۆن عەرەبەی کە هەن، ئەگەرچییش لە (هارڤارد) بیانخویندایەو، لە (ئۆکسفۆرد)یش

دەربچوونایە.. سلوکی عاتیفیان شتیك سەرکەشیی هەر تێدا دەمایەوەو، سلوکی جنسیشیان شتیك لە درەندەییتیی پێوە دەمایەوەو، لە سلوکی خەیال زەدەییشیاندا شتیك لە حیکایەتی هەزارو یەك شەوە دەمایەوە، بەجۆریك نیرینە، هەر ژنیکی بکەویتە بەردەست، قۆرخی دەکات.

عەرەب، هەر عەرەبن و.. نە دەبنە ئینگلیزو نەش دەبن فەرەنسییەکان.. ئەز ئەمە بە کاریکی ناجۆری وا نابینم کە شەرمئاوەر بیت بۆمان، چونکە مافی خۆمانە کە جیاواز بین لە ئەوانی دی (الاخرين) و.. ژنی عەرەبیش لەلای خۆیەوە حەز لە پیاویك ناکات و هەلی نابژیریت کە خەسلەتی دوودلیی و خاو و خلیچك و نیرەمووك بیت.. سەیر لەوەدایە لە زۆربەی ئەو رۆمان و شیعرە عەرەبییانەی کە خویندوومنەتەوە، تیایاندا ژنی عەرەبم بەو خەسلەتانەوە نەدیوەتەوە کە ئەزو تۆش ژنیان پێ دەناسین.

تەنانەت نووسەر ژنەکانیش نمایندەیی ژنانیان بەو خەسلەتە راستەقینانەوە نەکردووە کە خودی ژنان هەیانەو.. وەکی تریش تایبەتمەندیتیی سلوکی عاتیفیی- جنسیی لەلای عەرەب، لە ئەدەبی نوێی عەرەبیدا ونەو.. لەلایەکی تریشەوە، کۆمەلگەیەك نەبووە کە ئیباحیەت بەو حالەتی لەبەریەك هەلوەشانە ببەخشیتو، سزای ئەو کیشەیەی وەزیری بەرگریی بەریتانیا (جۆن پرۆڤیومۆ)و ژنە عەشیقەکەی (کریستیان کیلەر)، هەمان سزایە کە لە سەرجەم کۆمەلگەکانی تریشدا دووپات دەبیتەوە، رەنگە هۆیەکەشی

ئەوەبیت هەروەك فرۆید دەلیت، چونکە شارستانییەت لە بواری حەرام کراوەکانەوە (محرمات) نەبیت، گەشە ناکات..

***نزار قەببانی:**

–لە شیوازی پرسیارەکەتدا، وام دیتە بەرچاو کە تۆ سەر بەو گروپە بیت باوەریان وایە: (لە تواناداا نییە داهینانیك بەرپا بیت لە داهینانی پیشوو باشتر بیت) و، عەرەبیش – لەرووی رەگەز-ەوە مەزنترین نەتەوەن کە بۆ خەلکی خولقینراون..!

ئەمجارەیان ریگەم بدە کە شیکردنەوەو مۆدیلەکانی راڤەکارییت و ئەو دەمارگیرییە ئەتنیکییەی (رەگەزییەی) کە بۆ کەلیتیی خۆمانت هەیە، رەت بکەمەوە..

ئازیزم: کتیبی هەزارو یەك شەوە، کتیبیکی پیرۆز نییە تاکو لییەوە فیرببین چۆن نیرینە هەزارو یەك ژن بۆ خۆی قۆرخ دەکات.. ئەم هەلویستە، نە خۆشەویستییەو.. نە جنسەو.. نە میراتیکی نەتەوەییشە– هەروەك شیکردنەوەکەی تۆ وای دەگەیەنیت–.. بەلکو قەتل و عام و دانانی قەسابخانەیەکە بۆ رەگەزی دووەم..

ئەو قسەیەت کە دەلییت (عەرەب، هەر عەرەبن) لەو قسەیە دەچیت کە بلییت: بەرد هەر بەردەو.. بزمار هەر بزمارەو.. کەمتیاریش هەر کەمتیارە..

بەوەش تۆ عەرەب دەخەیتە ناو شووشەیەکەوەو سەرەکەی بە مۆمی سوور مۆر دەکەیت و سوونەتی

پەرەسەندن و گۆرانیان لێ حەرام دەكەیت، هەروەك ئەوەی ئەتنیك (رەگەز)ی نمونەیی –بەپێی تیۆرییەكەی تۆ– بریتی بێت لە پرۆسەی كوشتن و برین و داگیركردن و.. خوانێك بێت تیایدا بخۆرو خوراو هەبن.

بێگومان من داوا لە عەرەب ناكەم كە ببنە ئینگلیز.. یاخود سویدی.. خواست و ئاواتیشم ئەوە نییە كە بیابانی (الربع الخالی) بكەمە سیبیریا.. بەلكو ئەز داوای گۆرینی شێوازی مامەڵەكردن لەگەڵ ژن و، كۆتاپێهێنانی قۆناغی دەرەبەگایەتی لە پەیوەندیمان لەگەڵ ژندا دەكەم.

ئەز داوای (بە ئیسنانیی كردنی) پەیوەندیی نیوان پیاوی عەرەب و مێینەی عەرەب دەكەم و، دەخوازم ئەو پەیوەندییە روونترو پر سۆزتر بێت..

لەوەشدا كۆك نیم لەگەڵتدا، كاتێ پیاوی عەرەب دەخەیتە بەردەم دووریانێ:

یان ئەوەتا پیاو ببێتە كەمتیارێ، یا تیمساحێ یان (بلدۆزەرێ) و ئیسك و پروسكی ژن بهاری، یاخود ئەوەتا ببێتە نیرەموكێك لە بەردەم ژندا..

پیاوەتیی؛ لە لیدان و كوتان و مل هەلكەندنا نییە..

ئەگەر وابوایە گاسن سەروەری عاشقان دەبوو..

پاشان بەهرەمەند بوونی ژن لە مافەكانی خۆی لە ریگەی تەعبیر كردن لە خواست و ئارەزووەكانیو، پیاسەكردن لەگەڵ

خۆشەویستەكەیدا لە شەقام و شوینە گشتییەكان و، ناوهێنانی خۆشەویستەكەی، مانای لێك هەلوەشانی پیودانگی ئەخلاقیی ناگەیەنێت. سەرەتا بە كیشەكەی (پرۆڤیۆمۆ)ش كە ئاماژەت بۆ كرد، یاسای بەریتانیی بەو هۆیەوە سزای بەسەردا نەسەپاند لەبەر ئەوەی پەیوەندییەكە، پەیوەندیی خۆشەویستیی نیوان پیاو و ژنێك بوو، –كوا لە ئەوروپادا شتیك هەیە ناوی تاوانی خۆشەویستی بێت–، بەلكو سزاكەی لەسەر ئەوە سەپاند، چونكە پەیوەندییەكە؛ پەیوەندیی وەزیریكی بەرگریی كە بەرپرسی هەرچیی نهێنییەكانی ئیمپراتۆرییەتی بەریتانیی و ستراتیژییەتە سەربازییەكەی بوو، لەگەڵ كچێكی سۆزانییدا.

ئەز دژی ئەو (تایبەتمەندیتی)یە نیم كە تۆ بۆ پیاوی عەرەبی داوا دەكەیت.. بەلام ئەو تایبەتمەندیتییە رەت دەكەمەوە ئەوكاتەی وەك روخسەتنامەی گەرانی بەشوین نەوتدا لە نیو جووت مەمكی ژنداى، لێ دیت.. یان وەك ئەو مۆلەتنامەیەی لێ دیت كە وەزارەتی ناوخۆ بۆ راوە ئاسكی دەبەخشیت..

ئازیزم؛ پیاوەتیی بریتییە لە جوولەی ئەو سۆزەی كە تیایدا جەستە شیوەی قەسیدە وەردەگریت، نەك ئەو (شمشیر)ەی كە سەری ژنی لە شەوی بووكینییەكەیدا پێ دەپەرینین.. یاخود ئەو داگیر كردنەی كە تیایدا بۆ جەختكردن لە خەسلەتی میژوویی، یان نەتەوەییمان، تەرو وشك پێكەوە دەسووتینین.

تۆ باس لە (سلوکی جنسی لەلای عەرەب دەکەیت) و دەڵێیت خەسڵەتی ژنی عەرەبت لەو رۆمان و شیعرە عەرەبییانەدا نەدیوەتەوە کە خوێندووتنەوە..

ئەزیش لە بەرامبەر ئەوەدا زۆر بە سانایی پێت دەڵێم؛ سلوکی جنسی لەلای عەرەب بە تەنێ سلوکی پیاوەو.. ژن لەو سلوکە دابڕاوە..[23] یاخود بە یەکجاریی لە تەعبیرکردنی عاتیفیی و جنسیی خۆی دابڕکراوە.. چونکە لەناو پێخەفدا هەر بە تەنێ نێرینەیە حوکم دەکات و.. هەر ئەویش لەمەسەلەکانی خۆشەویستیدا گوتەبێژی رەسمییە.. هەرچی ژنیشە، ئەوە رێژەی (زۆرینەی بێدەنگ) پێکدەهێنێت .. خۆ ئەگەر زمانیشی خیانەتی لێکردو، تەعبیری لە عاتیفی یان ئارەزووی خۆی کرد، ئەوا سەگ بەحاڵی نەبێت و، ئەوسا پێی دەڵێین؛ ئەو ژنە قەحبەو.. بەیتەشەو.. سۆزانییە..

ئیتر چۆن دەتەوێت گوێت لە دەنگی ژن بێت لە کاتێکا پیاوی عەرەب هەمیشە ئەوە بە چاك دەزانێت کە ژن کەروڵاڵو.. گێل و.. نەخوێندەوار بێت..

محی الدین صبحی:

-دواجار، ئیعترافت بۆ دەکەم کە جنس گیروگرفتی هەموومانە، بە ژن و پیاوەوە.. ئەو ئەخلاقیاتە کۆنەش هەرەسی هێنا کە جنسی حەرام و قەدەغە دەکرد، بەڵام کارەسات لەوەدایە،

[23] مەبەستی لە کردەی جنسییە- وەرگێر.

ئێمە تاکو ئێستا نەمانتوانیوە هیچ ئاڵتەرناتیڤێك لە جێیاندا بدۆزینەوە.. ئەی پێشنیازی تۆ چییە؟

تاقە کۆستی ئێمە ئەوەیە کە هەر بەتەنێ قەیرانی عاتیفیی جنسی بەهەموو رەهەندە تاکیی- کۆمەڵایەتیی- مێژووییەکانیەوە، تاکە قەیران نییە کە چاوەڕوانی چارەسەرکردن بێت، بەڵکو سەرجەم گیروگرفتەکانی: دیموکراسی، یەکێتی، پیشەسازی، فێرکردن، بە میکانیك کردنی کشتوکاڵ، هیجرەتی عەقڵەکان، کلتوورو، هاوچەرخێتی.. هەموو ئەمانە کۆمەڵێ قەیرانی دواخراون و چاوەڕێی چارەسەرکردنن.

بەڵام سەرەرای ئەو قاتریی و لەکارکەوتنەی دووچاری فکری عەرەبی هاتووە، دانیشتوانی عەرەب لە ژمارە زیادبوون و زاووزێدان، ئەوەتا وێرای شەڕەکانی ناوخۆ، کەچی بەسایەی خوداوە، رێژەو تێکرای لەدایك بوون زیاترە لە هیی مردن.. ئایا ئەم دیاردەیە بەڵگەو نیشانە نییە بۆ جۆرێك لە کەڵەکەبوون، ئەگەرچی لە ژمارەی قەیرانەکانیشدا بێت؟

***نزار قەببانی:**

-ئەخلاقیاتی کۆن هەرەسی نەهێناوە، نە لای نەخوێندەوارەکان و، نە لای رووناکبیرانیش..

تاکو ئێستاش (ابو زید الهلالی) لە هەموو شوێنێکی ژیانماندا، لە سەنگەرو بۆسەدایە بۆمان، تەنانەت لە

زانكۆكان و، سەنتەرەكانی توێژینەوەی زانستی و، كۆنفرانسە ئەدەبییەكان و، ئەلقە ڕووناكبیرییەكانیشدا..

كیشەی خۆشەویستیش، وەك هەموو كیشەكانی ترمان، هەتا ئەو كاتەی كیشەی ئازادی لە كۆمەڵگەی عەرەبدا چارەسەر دەكریت، ئەویش بێ چارەسەر دەمینیتەوە..

بۆیە هەتا عەقلی عەرەبی ئازاد نەبیت و.. رای عەرەبی ئازاد نەبیت و پەیڤینی عەرەبی ئازاد نەبیت، مەحالیشە جەستەی عەرەبی ئازاد بیت.. سەركوتكردنی جنسییش، وەك سەركوتكردنی سیاسیو، سەركوتكردنی كۆمەڵایەتیو، سەركوتكردنی ئابووری؛ ئەویش ئەلقەیەكە لە ئەلقەكانی زنجیرەیەكی ئاسنین.

سەبارەت بە زیادبوونی ژمارەی دانیشتوان و، زاووزیكردنیش.. ئەمە دوو دیاردەیە، بە بۆچوونی من چ مانایەك نابەخشن.. چونكە لە ئوسترالیاش مانگاكان، بەبێ ئەوەی هەست بە پیویستی بەرپاكردنی چ كۆدیتا یان شۆڕشیك بكەن، زاووزێ دەكەن و لە زیادبوونیشدان...

*بەبێ پرسی وەرگیر
یان دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم،
هیچ كەس و دەزگایەكی چاپەمەنی مافی لە چاپدانەوەو
لەبەرگرتنەوەی نییە.

★ ئەم كتیبە لەم سەرچاوەیەوە كراوەتە كوردی:
المرأة في شعري و في حياتي
نزار قباني
منشورات نزار قباني
بيروت -لبنان- ص. ب ٦٢٥٠
الطبعة الثالثة/ ايار (مايو) ١٩٨٤